साप्ताहिक

गोरखा एक्सप्रेस

गोरखा एक्सप्रेस अनलाइनमा
www.nepaltoday.com.np

GORKHA EXPRESS NATIONAL WEEKLY

माटोवादीहरुको साझा पत्रिका

वर्ष ४४ अंक ९ २०८२ असोज ७ गते मंगलबार (Sep.23 , 2025) मूल्य रू. १०/

अमेरिकाको बधाई

अमेरिकी विदेशमन्त्री मार्को रुवियोले असोज ३ गते अन्तरिम सरकारका प्रधानमन्त्री सुशीला कार्कीलाई बधाई दिएका छन् । यस अघि नै नेपालस्थित अमेरिकी राजदूत थम्पसनले भेटेरै अन्तरिम सरकारलाई बधाई र नेपालसँग मिलेर काम गर्न र सघाउन तैयार रहेको सूचित गरेका थिए । अन्तरिम सरकारलाई भारत र चीनका तर्फबाट राजदूतद्वयले बधाई दिएका थिए भने भारतका प्रम नरेन्द्र मोदीले आधाघण्टा टेलिफोन वार्ता गर्दै चुनावमा सघाउने बचन पनि दिएका छन् । सरकार जेनजीका मागमा अग्रसर हुँदैछ ।

रक्तपात रोक्दै सेनाको स्यालुट

नेपाली वीरका सन्तान हुन्, देशले मागेको बेलामा वीरता देखाउँछन् । भदौ २३ र २४ गतेको जनजी पुस्ताले जुन प्रकारको विद्रोह गरे, त्यसले श्रीलंका, बंगलादेका घटनालाई फिका पारिदियो, १८ वर्षे लोकतन्त्र गणतन्त्रका नायकलाई खलनायक सावित गरिदियो । नेपाली जेनजीपुस्ताको बलमा संविधान सकियो, संविधानले कल्पनै नगरेको अन्तरिम सरकार बन्यो । असफल लोकतन्त्रका नेताहरू भन्दैछन्- संसद पुनर्स्थापना गर्नुपर्छ, चुनावपछि यही संविधान कार्यान्वयन हुन्छ । संविधानविदहरू नै आश्चर्य प्रकट गर्दैछन् । नेपालको यो रक्तपातपूर्ण परिवर्तनलाई विश्वभरि नै सर्वाधिक चासोको रूपमा हेरिरहेका छन् । प्रचार भएको छ ।

भदौ २३, सेप्टेम्बर ८ को कालोदिन । ७४ जनाभन्दा बढी नवयुवाहरूलाई लोकतान्तिक नामधारी राज्यले गोली ठोकेर मार्‍यो । अझै मृतकहरूको संख्या बढ्ने क्रम जारी छ । यो जेनजी क्रान्तिले ०४६ सालपछिका प्रजातन्त्र, गणतन्त्रवादीहरूलाई सत्ता, शक्ति, सम्पत्तिको अहंकारबाट पाखामा पाहा पछारेजस्तै पछार्‍यो । अन्ततः २७ गते राति जेनजी पुस्ताको सिफारिसमा पूर्व प्रधानन्यायाधीश सुशीला कार्कीलाई प्रधानमन्त्री बनायो, संसद बिघटन भयो, ६ महिनाभित्र अर्थात फागुन २१ गते चुनाव गराउने मिति तोकियो । केही गर्ने स्वतन्त्र व्यक्तिहरूको मन्त्रिपरिषद ९ सदस्यीय बनिसकेको छ । भ्रष्टाचार छानबिन आयोग बन्यो । निर्मला बलात्कार हत्याकाण्डदेखि बालुवाटारको जग्गा, गिरिबन्धु, वाइडबडी र अन्य भ्रष्टाचारका काण्डहरूको फाइल खुल्ने सम्भाबना बढेर गएको छ ।

भनिन्छ, तीनमहिनाभित्र २०४६ सालपछिका भ्रष्टाचारका काण्डमा मुछिएकाहरू जेल जाने निश्चित छ । जेनजी क्रान्तिले पार्टीहरूलाई, शासन प्रशासनमा बस्नेहरू सचेत बनेका छन् ।

२७ गतेको सपथ ग्रहण गराएपछि प्रम सुशीला कार्कीलाई राष्ट्रपति रामचन्द्र पौडेलले बधाई दिए, नेपाल बचाउनोस् भने । समारोहमा अमेरिका, चीन, कोरियालगायतका दर्जनौं राजदूतहरूको उपस्थिति थियो, सबैले बधाई दिए । जेनजी पुस्ताले गणतन्त्रलाई घुँडा टेकाएको बिद्रोह र बिद्रोहपछिको प्रधानमन्त्री देखेर विश्व चकित पर्‍यो । तर राष्ट्रपतिले नेपाल बचाउनोस् भनेर किन भने ? के नेपाल सिद्धनै लागेको थियो र ? थियो भने कसरी ? यो सवालको जवाफ अझै अनुत्तरित नै छ ।

सेनाले चाहेको भए सत्ताको बागडोर हातमा लिएर चुनाव गराउने र सत्ता हस्तान्तरण गर्ने सन्देश दिनसक्थ्यो । तर सेनाले सहजकर्ताको भूमिका निभायो । जति पनि ठूला दलका नेता थिए, तिनीहरूले राजनीतिबाट भागेर सेनाको ब्यारेकमा मुसो लुकेझैं लुकेर ज्यान जोगाए । सेना थियो, जसले नेपालीको नमक खाएको थियो, सेनाले सहजकर्ताको भूमिका निभायो । जेनजी पुस्ताले सेनामाथि भरोसा गर्‍यो । सेनाले राष्ट्रपति र जेनजी पुस्तासँग संवाद, सहमति र सहकार्यका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेकै कारण अन्तरिम सरकार गठन हुनसक्यो । अन्तरिम सरकारले जेनजी पुस्ताले खोजेको सुशासन र भ्रष्टाचारको अन्त, नेपोटिजम, नेपोबेबी इजम समाप्त पार्ने कार्यको थानी गरेको छ । जेनजी पुस्ता भित्रै बिभाजनहरू देखिए पनि समष्टिको माग संवोधन गर्न अन्तरिम सरकारले काम गर्ने प्रतिबद्धता जनाएको छ । आरोप हो, सेनामाथि किन सिंहदरवार जल्न दिएकोजस्ता झगडा झिक्न खोज्दैछन् । सेनाको विरूद्धमा २०६३ सालदेखि बोल्नेहरू, सेना चाहिदैन भन्नेहरूले अब बुझ्नुपर्छ, सेना किन चाहिने रहेछ ।

नेपाल सेना नेपाल र नेपालीको सार्वभौमिकता बचाउने र शान्ति स्थापनामा खटिने भरपर्दो संस्था हो । नेपाली सेनाको पहिचान फेरि चहकिलो भएको छ । अन्तरिम सरकार स्थापनापछि स्यालुट ठोकेको दृश्यलाई विश्वले सह्राहना गरेको छ ।

राष्ट्रपति पौडेलप्रति जनताको आस्था देखिन्न, यिनी किन पदमा छन् भन्ने प्रश्न पनि समाजमा रहेको छ । सबैमा उत्सुकता छ- अब सुशासन आउला ? संघीयता खारेज होला ? भ्रष्टहरूमाथि न्यायिक छानबिन र दण्डसजाय होला ? क्षमता र योग्यताको कदर होला ? युवापुस्ताले आफ्नै माटोमा गरिखान पाउलान् ? विद्रोहका क्रममा खरानी भएका राष्ट्रिय सम्पत्तिको पुननिर्माण के कसरी होला ? जेनजी पुस्ता आफै सफाइमा खटिएका छन्, विश्वास गर्न सकिन्छ, विध्वंश भयो, नेपालको नवनिर्माणको सुरूआत हुनेछ ।

अन्तरिम सरकारलाई बधाई दियो, बेलायत र राष्ट्र संघले पनि बधाई दियो । चीन र अमेरिकाका राजदूतले मात्र होइन, अमेरिकी विदेश मन्त्रीले पनि बधाई दिए । सबैले शान्तिपूर्ण नेपालको कामना गरेका छन् । तर नेपालको इतिहासमै पहिलोपल्ट र तात्तातै भारतको धर्मशालामा सन १९५९ देखि निर्वासन जीवन बिताइरहेका दलाई लामाले किन बधाई दिए ? नेपालको भूराजनीतिमा यो ठूलो प्रश्न र आश्चर्य पनि बनेको छ । यसपछि चीनले दूतावास बन्द गर्नसक्ने चर्चा चुलियो । अमेरिकाले बंगलादेशमा सैनिक क्याम्प बनायो, अफगानिस्तानको सैनिक क्याम्प नदिए राम्रो नहुने चेतावनी दियो । चीन र भारत नजिकिए । यी सबै घटनाक्रमले नेपाल दूरगामी रूपमा प्रभावित भएको छ ।

सन्देशमा अमेरिकाले मिलेर काम गर्ने र सहयोग गर्ने बचन दिएको छ भने चीन फुकी फुकी कदम चालेजस्तो गरिरहेको छ । भारतले भनेको छ- हामी सुशिला कार्कीको नेतृत्वमा नेपालमा नयाँ अन्तरिम सरकार गठनको स्वागत गर्दछौँ । हामीलाई आशा छ कि यसले शान्ति र स्थिरतालाई प्रवर्द्धन गर्न मद्दत गर्नेछ । भारतले नजिकको छिमेकी, लोकतान्त्रिक मित्र र दीर्घकालीन विकास साझेदारको रूपमा दुई देश र जनताको कल्याण र समृद्धिका लागि नेपालसँग मिलेर निरन्तर काम गरिरहने छ ।

राष्ट्रसंघले भनेको छ- प्रधानमन्त्री सुशीला कार्कीको नेतृत्वमा नेपालले स्थिरता र प्रगतिमा अघि बढोस् । नव नियुक्त प्रधानमन्त्री सुशीला कार्कीलाई बधाई तथा शुभकामना छ । नेपालका जनताप्रति र प्रधानमन्त्री कार्कीलाई बधाई । संयुक्त राष्ट्रसंघ शान्ति, न्याय, पारदर्शिता, जवाफदेहिता र प्रगतिप्रतिको नेपाली जनताको आकांक्षासँगै उभिएको छ । सबैको प्रयासले यो संक्रमणबाट मुक्ति सम्भव भएको हो । आन्दोलनका क्रममा ज्यान गुमाउनेप्रति पनि श्रद्धाञ्जली ।

बेलायतले भनेको छ- नेपालमा नयाँ अन्तरिम सरकार गठन महत्त्वपूर्ण कदम हो । नेपालमा गत हप्ताको घटनाक्रमपछि सुशिला कार्की प्रधानमन्त्री पदमा नियुक्त भएको बिषय महत्वपूर्ण कदम भनी उल्लेख गरेको छ । बेलायतले सबैभन्दा पुरानो मित्रको रूपमा आगामी चुनौतीहरूलाई स्वीकार गर्दै जवाफदेहीता र समावेशी शासनका लागि नेपाली आकाङ्क्षालाई समर्थन गर्नेछ ।

अन्तरिम सरकारलाई बधाईको ओइरो लागेको छ । कूटनीतिक सँगै आर्थिक सहयोग पनि ओइरिनेछ । यिनै सन्देशको प्रभावले होला दलहरू चुनावमा जाने कुरा गरिरहेका छन् । तर दलहरूभित्रै नेतृत्व परिवर्तनले ठूलै रडाको सुरू भएको छ । कतै मंसिर २१ को चुनावका लागि सबैभन्दा ठूलो तगारो दलहरूले गर्ने अर्को हठी खालका मागहरू र जेनजी पुस्तालाई परास्त गर्ने षडयन्त्र त हुनेछैन । भयो भने नेपाल अर्को अराजकतामा होमिनेछ । अराजकताका कारण दलहरू बने भने नेपालको अस्तित्व संकटमा पर्छ पर्छ, रक्तपातको नयाँ श्रृङ्खला सुरूहुनसक्नेछ ।

जेनजीका माँगहरु कसले खोस्यो ?

१. प्रत्यक्ष निर्वाचित कार्यकारी प्रधानमन्त्री ।
२. संघीयता खारेज ।
३. धर्मनिरपेक्षता खारेज ।
४. राष्ट्रिसभा खारेज ।
५. प्रदेशसभा खारेज ।
६. सांसद मन्त्री बन्न नपाउने ।
७. दोस्रोपल्ट मन्त्री बन्न नपाउने ।
८. जिल्ला समन्वय समिति खारेज ।
९. राज्यको ढुकुटीबाट विदेश भ्रमणमा रोक ।
१०. भ्रष्टाचार भएको प्रमाणित भएमा फाँसी ।
११. एक स्थानीय तह एक ठूलो उद्योग ।
१२. एक वडा एक सानो उद्योग ।

13 issues raised by Zen zi

1. Directly elected executive Prime Minister.
2. Abolition of federalism.
3. Abolition of secularism.
4. Abolition of the National Assembly.
5. Dissolution of the Provincial Assembly.
6. MPs will not be allowed to become ministers.
7. Not be allowed to become ministers for the second time.
8. One MP per district.
9. Dissolution of the District Coordination Committee.
10. Ban on foreign travel from state treasury.
11. Execution if proven guilty of corruption.
12. One local level, one big industry.
13. One ward, one small industry.

सरकार ढाले, भ्रष्टाचार ढल्ला ?

यी हुन् तनुजा पाण्डे । जेनजीका सकृय नवयुवा । जेनजीले २७ घण्टामा भ्रष्टाचारमा ठडिएको सरकार ढाले । बिजयी भए, नवपुस्ताले तमाम प्रकारका भ्रष्टाचारको अन्त गर्ने माग गरेका हुन् । भ्रष्टहरुको साम्राज्य ढल्ला कि नढल्ला ?

यो परिवर्तन ७४ भन्दा बढी युवाको रक्तपात पछि आएको छ । नेपालको इतिहासमै यो सबैभन्दा ठुलो युवाहरुको रक्तपातको घटना हो । महगो मूल्य आमाहरुले चुकाए, परिवार र देशले चुकायो । यो मूल्यमा देशमा सुशासन, समृद्धि आउनुपर्ने हो, भ्रष्ट र घातकहरु जेलमा कोचिनुपर्ने हो, दण्ड पाउनुपर्ने हो ।

बिद्रोही युवा तनुजा पाण्डे भन्छिन्- "हामी गर्व गर्छौं, तर आघात, पश्चाताप र क्रोधको मिश्रित झोला पनि छ ।" अब त बुढोपुस्ताले चेत्नुपर्ने हो । युवा विद्रोहको कारण र तिनले खोजेको सुशासन स्थापित हुनुपर्ने हो । युवापुस्तालाई देशको जिम्मा दिनुपर्ने हो । पुस्तान्तरण अहिले नभए कहिले हुने ?

लोकतन्त्रका नाइकेहरुको कृयाकलाप युवापुस्ताले अस्वीकृत गरिसके । यो अस्वीकृति घर, परिवार, समाज, पार्टी र देशभरि नै फैलिएको छ । अब युवाले खोजेको स्वीकृति र सहमस्तित्व, सुशासन र अवसर आउनुपर्ने हो ।

१० वर्षअघिको भूकम्पमा ९ हजार मारिए, यो संविधानको १० वर्ष, लोकतन्त्रको १८ वर्ष त्यो भूकम्पभन्दा भयानक थियो, सबैले यो भय अनुभूति गर्नैपर्छ ।

बिनास देशैभरि भयो, किनकि असन्तुष्ट जेनजी जमात देशैभरिबाट उठे । निर्माण यसैगरी देशैभरिबाट उठ्नुपर्छ । सुशासनका लागि सबै जुट्नुपर्छ । युवा जुटे र सुशासन स्थापित भयो भने देश उठ्छ, जगैदेखि, देश बन्छ ।

जेनजी पुस्ता देशको वर्तमान, भविष्य पनि हुन् । शासन, प्रशासन, सत्ता, र ाजनीति सबैतिर जेनजीको सुनवाई होस् । जेनजी पुस्तालाई कम नआँकियोस् ।

जेनजी आन्दोलन र परिवर्तनमा चीन, भारत, अमेरिकाको रणनीति संकेत, सन्देशका रूपमा बहस बढेको छ । उनीहरूको संलग्नताका विषय उठेका छन् । मंसिर २१ को चुनाव अगावै यसको स्पष्ट हुने बताइँदैछ ।

दलाई लामाको कनेक्शन के होला ?

नेपाल भारत र चीनजस्ता आकार, जनसंख्या, र शक्तिशाली प्रतिस्पर्धामा रहेका राष्ट्रहरूको वीचमा सानो आकार र सहनशील बनेर इतिहासदेखि बाँचेको नेपाल विश्वशक्तिको प्रतिस्पर्धाका लागि रणनीतिक मुलुक हो । यसकारण नेपालको भूराजनीति संवेदनशील छ । नेपालले असंलग्नता र समदूरीको नीतिमा उभिनै पर्नेछ । तर एक चीन नीति अपनाएको नेपालका कांग्रेस सभापति देउवादेखि अनेक नेताहरूले दलाई लामासँग भेट्ने, र संलग्नता देखाउनाले चीन सधैं सशंकित छ । यसपल्टको परिवर्तनमा दलाई लामाले अन्तरिम सरकारलाई बधाई सन्देश पठाए । दलाई लामाको कनेक्शन कूटनीतिक र राजनीतिक बृत्तमा अत्यधिक चर्चा छ ।

राजासँग राष्ट्रपतिको मित्रवार्ता

हालै अमेरिकाका राष्ट्रपति ट्रम्प बेलायत भ्रमणमा गए । उनको पहिलो भेट राजा चार्ल्ससँग भएको थियो । दुई शक्तिशाली र सम्पन्न राष्ट्रका राजा र राष्ट्रपतिको यो भेटवार्ता विश्व चर्चामा रह्यो । बेलायतका राजा चार्ल्स र अमेरिकी राष्ट्रपति डोनाल्ड ट्रम्पवीच मीठो सम्बन्ध देखियो । रात्रिभोजमा समेत खुलेर खुशी देखिएका थिए । राजा चार्ल्सले विश्वका केही जटिल द्वन्द्वहरूको समाधान खोज्ने ट्रम्पको प्रतिवद्धता र योजना सुनेपछि खुशी व्यक्त गरेका थिए ।

हवाई यात्रामा चीनको छलाङ

हवाई उडानमा चीनले विश्वरेकर्ड बनाएको छ । चीनको चाइना इस्टर्न एयरलाइन्सले संघाइदेखि ब्यनर्स आयर्सवीचको २६ घण्टा लामो अवधिको उडानका लागि टिकट समेत बेचिसकेको छ । अहिलेसम्म यति लामो उडान भएको थिएन । यो उडानमा इन्धन के कसरी भर्ने होला ? भन्ने जिज्ञासा सबैतिर छ । उडान क्षेत्रमा चीनको यो छलाङ्ले चीन प्रविधिको क्षेत्रमा धेरै अगाडि पुगेको देखाउँछ ।

बैतडीको प्राचीन मन्दिर, जो संरक्षणको पखाईमा रहेको छ । नेपाल सरकार र पुरातत्वविदहरूले समेत यो मन्दिरको विषयमा ध्यान दिएको देखिदैन ।

निर्मला हत्याको फाइल खोलिएला ?

अन्तरिम सरकारले भ्रष्टाचारको छानबिन आयोग बनाएको छ । यसैवीच कञ्चनपुर भीमदत्त नगरपालिकाकी १३ वर्षिया किशोरी/बालिका निर्मला पन्तको २०७५ साउन १० गते बलात्कार पछि हत्या भएको विषयमा दर्जनौ छानबिन प्रयासपछि पनि बलात्कारी र हत्याराको पत्तो लागेको छैन । यो विषयमा गृहमन्त्री ओमप्रकाश मिश्रले फाइल खोलेर पुनः छानबिन गराउने संकेत गरेका छन् । जेनजी आन्दोलनको शक्तिमा बलात्कारी र हत्यारा पत्ता लागे ठूलो उपलब्धि हुनेछ ।

राष्ट्रिय पहिचान सुरक्षा रोडम्याप (A Strategic Policy Document)

– सरोज अर्याल

१. प्रस्तावना

नेपालको अस्तित्व केवल भौगोलिक सीमासम्म सीमित छैन । यसको आत्मा नेपाली भाषा, धर्म, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, भेषभूषा र सामूहिक पहिचानमा रहेको छ । तर पछिल्ला दशकमा नेपालमा विभाजनकारी एजेण्डा (जातीयता, क्षेत्रीयता, भाषिक वैमनष्यता), वैदेशिक सांस्कृतिक प्रभाव, धर्मनिरपेक्षताको गलत व्याख्या र आर्थिक पलायनका कारण राष्ट्रियता कमजोर हुँदै गएको छ ।

यस कारण नेपालको पहिचान सुरक्षित गर्न स्पष्ट रणनीति, नीतिगत दिशा र कार्ययोजना अपरिहार्य भएको छ ।

२. प्रमुख चुनौतीहरू

- भूराजनीतिक दबाब: भारत-चीनबीचको दगाभच शयलभ भएका कारण बाह्य शक्ति प्रभाव ।
- भाषिक-सांस्कृतिक संकट: युवा पुस्तामा नेपाली भाषा, लोकसंस्कृति र भेषभूषा प्रती कम आकर्षण ।
- धार्मिक-सामाजिक विभाजन: धर्मनिरपेक्षताको गलत प्रयोग र आस्था कमजोर हुँदै गएका लक्षण ।
- अस्थिरता: नेताहरूले विभाजनकारी एजेण्डालाई प्रयोग गर्ने प्रवृत्ति ।
- आर्थिक निर्भरता: युवाशक्ति विदेश पलायन र घरेलु रोजगारीको अभाव ।

३. रणनीतिक दृष्टि (क्तचबतभ(नष्अ ख्क्ष्यल)

- "एकीकृत नेपाली पहिचान, आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र र भूराजनीतिक सन्तुलनमा आधारित राष्ट्र"

४. रणनीतिक स्तम्भहरू (क्तचब(तभनष्अ एर्ष्बिचक)

स्तम्भ १: भाषा र शिक्षा सुरक्षा

- विश्वविद्यालयसम्म अनिवार्य नेपाली भाषा, इतिहास, संस्कृति पाठ्यक्रम ।
- स्थानीय भाषालाई संरक्षण गर्ने तर राष्ट्रिय एकता भाषाको रूपमा नेपालीलाई सुदृढ बनाउने ।
- फिल्म, गीति, गेम, कार्टुन आदिमा नेपाली भाषाको प्रोत्साहन । ५ वर्षमा विद्यालय, विश्वविद्यालयमा ९५% विद्यार्थीले नेपाली भाषामा दक्षता प्राप्त ।
- राष्ट्रिय मिडियामा ७०% भन्दा बढी सामग्री नेपाली भाषामा ।

स्तम्भ २: संस्कृति र परम्परा

- राष्ट्रिय पोशाकलाई औपचारिक कार्यक्रममा अनिवार्य गर्ने नीति ।
- नेपाली पर्वहरू (दशैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, होली, आदि) लाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा ब्रान्डिङ गर्ने ।
- स्थानीय संस्कृति र लोककलामा आधारित ऋगतिगचर्बा त्यगचष्क श्यलभ विकास ।
- १० वर्षमा नेपाली सांस्कृतिक पर्यटक संख्या ३ गुणा वृद्धि ।
- कम्तीमा ५०% युवा वर्षमा -कपटक सांस्कृतिक पोशाक प्रयोग ।

स्तम्भ ३: धर्म र आस्था सन्तुलन

- धर्मनिरपेक्षर्ता–सबै धर्मलाई सम्मान तर परम्परागत आस्था (हिन्दू-बौद्ध मूलधारा) को जगेर्ना ।
- धार्मिक स्थल (पशुपतिनाथ, लुम्बिनी, मुक्तिनाथ आदि) लाई नेयदर्बा Heritage Pilgrimage ज्गद बनाउने ।
- ५ वर्षमा धार्मिक पर्यटक आगमन ५०% वृद्धि ।
- प्रमुख मठ-मन्दिर/गुम्बा-विहार संरक्षणमा १००% बजेट सुनिश्चित ।

स्तम्भ ४: भूराजनीतिक सन्तुलन र राष्ट्रिय सुरक्षा

- भारत-चीनसँग समान दूरी
- Non–Alignment २.० नीति–न कसैको छायाँमा, न कसैको विरोधमा ।
- आन्तरिक विभाजन (जातीय/भाषिक) भड्काउने वैदेशिक हस्तक्षेप रोक्न कडा कानुन ।
- प्रत्येक वर्ष विदेश नीति मूल्यांकन रिपोर्ट संसदमा ।
- राष्ट्रिय सुरक्षा सूचकांकमा २०% सुधार ।

स्तम्भ ५: आर्थिक आत्मनिर्भरता र युवा रोजगारी

- कृषि, ऊर्जा, पर्यटन र IT मा Youth Start–up Nation Program ।
- वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवाका लागि Reintegration & Enterprise Loan Package ।
- १० वर्षमा विदेश पलायन गर्ने युवाको संख्या ५०% ले घटाउने ।
- %j ifdf æMade in Nepal" ब्रान्ड विश्व बजारमा ।

५. कार्यान्वयन चरण : मुख्य कार्य जिम्मेवारी संस्था

Phase I (१-२ वर्ष) : शिक्षा पाठ्यक्रम सुधार, सांस्कृतिक नीति घोषणा, कानुनी आधार तयार गर्ने ।

Phase II (३-५ वर्ष) मध्यम अवधि सांस्कृतिक पर्यटन क्षेत्र विकास, स्थानीय सरकारसम्मका कार्यक्रम ।

Phase III (६-१० वर्ष) दीर्घकालीन राष्ट्रिय पहिचान सूचकांक कार्यान्वयन संसददेखि सबै संयन्त्रमा ।

६. सम्भावित जोखिम

- राजनीतिक स्थिरता कायम गर्न राष्ट्रिय सहमति आवश्यक ।
- विदेशी हस्तक्षेप : कूटनीतिक सन्तुलन र सुरक्षा बलियो बनाउने।
- युवा उदासीनता रु शिक्षा र प्रोत्साहन मार्फत संलग्न गराउने ।

७. निष्कर्ष (Conclusion)

नेपालको पहिचान रक्षा भविष्यलाई सुरक्षित गर्ने कार्य हो । यदि हामीले भाषा, धर्म, संस्कृति, इतिहास र भेषभूषा जोगाउन सकेनौं भने भौगोलिक सीमासहितको नेपाल पनि खोसिन सक्छ ।

साहित्य

मेरो मनले भन्छ
(लघुकबिता)

दिलीप श्रेष्ठ

जसले सिँगै जिन्दगी
 घरको पिंडी लिपपोत गरेकी छिन्
जसले सन्तानको भोटो दौरा र जामाहरू
जतनले टालटुल गरेकी छिन्
र, जसले चुलोचौकोमा
समान भान्सा पस्केकी छिन्
अवस्य उसलाई
गाह्रो साह्रो र फारोको अनुभव हुन्छ

मेरो मनले भन्छ
'देश-अब तिनै आमाको साह्रो फारो
र लिपपोतमा टालटुले हुनेछ।'

राजेन्द्र शलभ

तिमी

जब जब तिमीलाई सम्फेर
म कविता लेख्छु
अरूले सोध्छन् - को हौ तिमी ?
कसरी भनौं म -
बिहानै उठ्दा जुन मुस्कान
मेरा ओठमा फैलिन्छ
या दिक्क भएर म
एक्लै हिंडीरहेको बेला
जुन कुराले मलाई ढाडस दिन्छ
या फेरि,
प्रतिकूल परिस्थितिमा पनि
जुन कुराले मलाई
अघि बढ्ने हौसला दिन्छ
त्यही अदृश्य शक्ति हौ- तिमी ।

आफ्नो दुःख लुकाएर बस्छन् परदेशमा रहनेहरू
सधैंभरि शिर झुकाएर बस्छन् परदेशमा रहनेहरू
जन्मभूमि र आफन्तको यादमा दिनरात तड्पिएर
पिडाका आँशु सुकाएर बस्छन् परदेशमा रहनेहरू ।

- पद्मावती देवी ढुंगाना, असम

हुनु नहुनु जे जे भयो अब त शान्ति आउनु पर्छ
सबैको जिन्दगीमा खुसीको पलहरू छाउनु पर्छ
परिवर्तन खोज्ने क्रममा हराएका धरोहरहरूको
पुनः संरचना र निर्माणमा सबैजना धाउनु पर्छ।

- अरुणकुमार भुजेल

कुख्यात कार्यले प्रसिद्धि कमाउन खोज्ने पनि छन्
पद लालसाले जीवनभर रमाउन खोज्ने पनि छन्
व्यर्थ विध्वंशकारी क्रिया घटाउने मुकुण्डो धारीहरु
दुलोबाट निस्केर राजदण्ड समाउन खोज्ने पनि छन्

- रुपा रिसाल

लोकतन्त्र, गणतन्त्रमा जनताको मुखमा बुजो कोचिन्छ
जनतालाई लुट्नेको शक्तिले जनतालाई गोली ठोकिन्छ
तै पनि हनुमान र झोलेहरू नेताकै जयकार गाउँछन्
युगान्तकारी परिवर्तन हुनैलाग्दा षडयन्त्र गरेर रोकिन्छ

- देवी काफ्ले

पढियो गुनियो दिमागै सुन्नियो रोजगार पाइएन
अचुक मेहनतले सपना बुनियो रोजगार पाइएन
देश बनाउन गएका नेताको भेष हराए पछि
आफ्नो दल अनि नेता चुनियो रोजगार पाइएन ।

- सरोज गौतम, असम

सरकारको स्वागत गर्दै हेम सरिता पाठक फाउन्डेसन

हेम- सरिता पाठक फाउन्डेसनले अन्तरिम सरकारको स्वागत गर्दै विभिन्न मागहरू अघि सारेको छ । नयाँ पुस्ता "जेन जी'ले मुलुकमा व्याप्त चरम भ्रष्टाचार, बेथिति, अनियमितता र परिवारवादका विरूद्ध गरेको आन्दोलनको परिणाम अन्तरिम सरकार हो पनि भनेको छ । भेलाले "जेन जी'को आन्दोलनमा सहादत हुनेहरूप्रति सम्मान व्यक्त गर्दै श्रद्धाञ्जलि व्यक्त गरेको छ ।

साहित्यको माध्यमबाट सन् २०११ देखि भ्रष्टाचारविरूद्धको विभिन्न अभियान चलाउँदै आएको फाउन्डेसनको माग छ-

१. "जेन जी'को आन्दोलनमा कलिला निहत्था बालबालिकाको हत्या गर्ने ज्यानमारा सरकारका तत्कालीन सम्बन्धित जिम्मेवारहरूलाई ज्यान मुद्दा लगाइनु पर्छ ।

२. "जेन जी'को आन्दोलनमा सहादत आन्दोलनकारीहरूलाई शहीद घोषणा गरि उचित क्षतिपूर्ति दिनु पर्छ । साथै घाइते आन्दोलनकारीको निशुल्क उपचार गर्नु पर्छ ।

३. अब संबैधानिक निकायहरू (सार्वजनिक पद धारण गर्ने विभिन्न आयोग, प्रतिष्ठान र अन्य निकायहरू) विघटन गरिनु पर्छ ।

४. वि. स. २०४६ सालपछिका सार्वजनिक पद धारण गरेका सबैको सम्पत्ति छानबिन गरेर उनीहरूले भ्रष्टाचारबाट कमाएको अकुत सम्पत्ति जफत गरि कानुनी कार्वाही गर्नु पर्छ ।

५. "जेन जी'को आन्दोलनबाट मुलुकले नयाँ प्रधानमन्त्री पाइसकेको र अब बन्ने मन्त्रीहरूमा निडर, निष्कलङ्क र भ्रष्टाचार विरोधी व्यक्तिहरूलाई राखिनु पर्छ ।

६. न्यायालयको पुर्नसंरचना गरि न्यायाधीशहरूको नियुक्ति निर्वाचनको माध्यमबाट गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

७. रू. ५००/- र रू. १०००/- का नोटहरूको नोटबन्दी तत्काल गर्नुपर्छ ।

८. "जेन जी'को आन्दोलनपछि बहाल हुने सरोकारवाला सबैको सम्पत्तिको विवरण र स्रोत सार्वजनिक गर्नुपर्छ ।

९. हाल देशमा चर्चामा आएका बिचौलिया, दलाल र अप्रत्याशित रूपमा समाजमा धनी देखिएकाको सम्पत्तिको पनि छानबिन गर्नु पर्छ ।

१०. नेपाली जनताको आम्दानीलाई आधारमानी न्युनतम आय भएका नागरिकलाई शिक्षा र स्वास्थ निशुल्क उपलब्ध गरिनु पर्छ ।

हेम- सरिता पाठक फाउन्डेसनको राजधानीमा भएको बैठकमा सहभागीहरू

साहित्यकारहरू

त्रिवेणीमा रुमलिदा

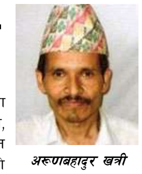

अरूणबहादुर खत्री

कथाकार पुर्ण ओलीको त्रिवेणी नामक संस्मरण २०७८ सालमा चौथो कृतिको रुपमा प्रकाशित भएको छ । यस कृतिभित्र बा, मामाघरको सम्झना, सर्किनी माइजु, मोहन दाइ लगायत विभिन्न शीर्षकका पन्ध्रवटा संस्मरणहरु राखिएका छन् । यस कृतिभित्रको बा शीर्षकको पहिलो संस्मरणमा गाउँमा चलिरहेको सत्यनारायण कथास्थलमा धार्मिक प्रवचन ध्यानमग्न भई सून्दै थिएँ । तल्लो घरका ठूल्दाई हतारिँदै माइला कता छन् ? भन्दै चिच्याउदै मेरो नजिक आए । हठात् मलाई तान्दै अलि पर लगे भनिएको छ ।

पूर्ण ओली नेपाली साहित्यिक क्षेत्रमा परिचित नाम हो । साहित्यमा उनी कथा, कविता र संस्मरणमा कलम चलाउने गर्छन । मामाघरको सम्झना शीर्षकभित्र आमा कहिलेकाही कोसेलीपातबिना मामाघर जानूभयो भने उहाँका महत्व कम भएको मैल गन्ध पाइहाल्थे । तसर्थ आफ्नो र मामाहरुको भलाइका लागि मोटो कोसेली तयार गर्न आमालाई दबाब दिन्थेँ भनेर लेखिएको छ । सर्किनी माइजु शीर्षकको संस्मरणमा सर्किनी माइजु मेरी आमातूल्य थिइन् । मैले चाल नपाउँदै उनको काखमा कति सूतेँ हूँला । उनकै दुध कति चूसेँ हूँला । चाल पाउने भएदेखि पनि उनी मेरो प्रमूख संरक्षक थिइन् भनेर लेखिएको छ ।

मोहन दाइ शीर्षकको संस्मरणमा मलाई मोहन दाइ अढाई बर्षअघिदेखि अशक्त अवस्थामा छन् भन्ने सामान्य जानकारी थियो । पित्तथैलीमा रहेको स्टोनको अपरेसनको क्रममा उनको पित्त थैली जोड्ने मूख्य नशा बाइल डक्ट काटिन पूगेको थियो । यो अपरेसन काठमाडौंको बल्खूस्थित वयोधा अस्पतालका डाक्टर सूनिल श्रेष्ठबाट भएको थियो रे भनेर ओलीले लेखेका छन् ।

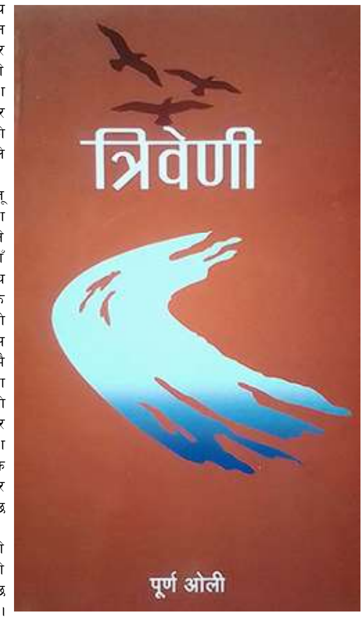

भद्रवीर भिनाजू शीर्षकको संस्मरणमा क्याम्पसमा पढाउने गूरुहरु खासै नयाँ हूनूहून्नथ्यो । विश्वनाथ ज्ञवाली क्याम्पस चिफ हूनूहून्थ्यो उहाँले नेपाली पढाउनूहून्थ्यो । क्याम्पस भर्ना भएको एक हप्तामै कक्षाकोठामा एकजना प्रौढ व्यक्ति आइपूग्नूभयो । उहाँ प्रस्तावित रातामाटा स्कूलका विद्यालय सचालक समितिका अध्यक्ष देउराम खड्का हूनूहूँदो रहेछ भनेर लेखिएको छ ।

पूर्ण ओलीको लेखनक्षेत्र अचम्मको छ । पढ्न सूरु गरेपछि छोड्न मन लाग्दैन । यसभित्र समावेश गरिएका सबै संस्मरणहरु पठनीय छन् । आफुले पाएका दूःख र भोगेका भोगाइहरुलाई जस्ताको तस्तै उतारेका छन् । सुक्ष्मभित्र व्यापकता, मौनभित्र उद्वेलित र कठोरभित्र सूकोमलताको भावनाले उनका रचनाहरु ओतप्रोत छन् ।

त्रिवेणी शीर्षकको संस्मरणमा मामाहरु मदेखि सधैँ परपर नै रहे । उनीहरुलाई रिजाउन नसक्नूको कारण मभित्र उनीहरुप्रति विरोधी भावना भएर पटक्कै होइन । अहिलेसम्म पनि म ठूला मान्छेको अगाडि पर्दा बोल्न सक्दिनँ । ठूलो जमघटको अगाडि बोल्दा खूट्टा काँप्छन् र बोली लरबराउछ भनेर ओलीले लेखेका छन् ।

पानीको पूच्छर शीर्षकको सस्मरणमा धानखेतमा पानी लगाउन म नै अघि सर्थे । सूकेका गराहरुमा धानको बिउले ओइलाएर निहूरमून्टी लगाएका हून्थे, जब कूलो गरामा हूलिदिन्थे, उनीहरु चनाखा हूँदै लहराउन थाल्थे । पानी जरादेखि माथि धानको आधाआधी जिउ सूमसूम्याउँदै अघि बढ्थ्यो भनेर उनले लेखेका छन् ।

यस सङ्ग्रहभित्रको आधा शीर्षकको अन्तिम संस्मरणमा झोलामा आधा कपडाहरु र आँखामा आधा सपनाहरु कोचेर आधारातमा यात्रा प्रारम्भ गरेको आधा दिन बितेको छैन । हामी आधाबाटोमा जाममा फस्न पूगेका छौ । गाडीका वेगसँगै बत्तिएका आधा सपनाहरु पनि जामा परेका छन् भनेर लेखिएका छन् । अन्त्यमा पुर्ण ओली को लेखन अगाडि बढ्दै जाओस् । आउँदा दिनमा अरु सङ्ग्रह जन्मन सकोस् भन्न चाहन्छु ।

लेखकः पुर्ण ओली
कृतिः त्रिवेणी, विधाः संस्मरण
प्रकाशकः साझा प्रकाशन, प्रकाशनः पहिलो २०७८, मुल्यः रु.३८०।-

हरेक दिन www.nepaltoday.com.np
हरेक मंगलवार : गोरखा एक्सप्रेस

राष्ट्रवादीहरूको साझा पत्रिका साप्ताहिक
गोरखा एक्सप्रेस
www.nepaltoday.com.np

सत्यतथ्य र ताजा समाचारका लागि
www.sandhyakalin.com पढौं र
लेख, रचना, समाचार र बिज्ञापन पठाएर
सहयोग गरौं ।

जेनजीको परिवर्तन, पार्टी षडयन्त्रमा फस्यो

सम्पादक/प्रकाशक — **राजन कार्की**
Editor/Publisher — **Rajan Karki**

सह-सम्पादक : शाश्वत शर्मा
अनलाइन प्रविधि : उत्तम राज
कानुनी सल्लाहकार : शिवप्रसाद सिग्देल
मुख्य व्यवस्थापक : कृष्णकुमार कार्की
व्यवस्थापक : दिलकुमार कार्की
मुद्रण : तारा प्रिन्टर्स, कलंकी

गोरखा एक्सप्रेस साप्ताहिक
कामपा १४, कलंकी, काठमाडौं
मो. : ९८५१०२७०८९ फोन : ४३१२०८४
E-mail : rajan2012karki@yahoo.com
nepaltod@gmail.com
Online : www//nepaltoday.com.np

संविधान

नेपालको इतिहासमा ७ थान संविधान जारी भए, कुनै पनि संविधान टिकाउ र गतिशील हुनसकेनन् । सबैभन्दा प्रशंसा गरिएको र सबै दलको सर्वस्वीकार्य भएको संविधान २०४७ थियो, जसलाई निर्माणकर्ताले नै २०६३ सालमा च्याते र अन्तरिम संविधान जारी गरे । त्यसपछिको ११ वर्ष लगाएर नेपालको संविधान २०७२ असोज ३ गते जारी गरियो । जसलाई नेपालमा मात्र होइन, भारतले समेत महत्व दिएन । सर्वस्वीकार्य हुनसकेन । तर जनयुद्ध र जनआन्दोलन गर्ने शक्तिहरु यसलाई जनआन्दोलनको उपलब्धि मान्छन् र कार्यान्वयन भइसकेको दावी गरिरहेका छन् । यद्यपि यो संविधानलाई जनताले अपनत्व ग्रहण गरेन । संविधान दिवस कर्मचारी, सत्तासीन पार्टीको भोज खाने दिनका रुपमा रहँदै आयो । यही संविधानले नियन्त्रण, नियमन र सुशासन दिन नसकेका कारणले जनतामा असन्तुष्टि यसरी चुलिएर गयो कि बरु राजा नै ठिक भनेर देशव्यापी रुपमा राजतन्त्र जिन्दावादको नारा लाग्न थाल्यो, आमनागरिकले राजालाई निम्त्याउँदै अभिनन्दन गरिरहेका थिए । यसैवीच युवाहरुले जेनजी आन्दोलन छेडे । यो संविधान असफल भने, समानता र समृद्धिका लागि नयाँ संविधान चाहियो भने, जति पनि पार्टी, प्रशासक र नेता छन्, ती सबै भ्रष्टाचारमा डुबेका र राष्ट्रघात गर्ने भाइरसका रुपमा रहेको जेनजी अभियन्ताहरुको ठहर थियो । तिनलाई किनारा लगाएर युवा पुस्ताले देश सञ्चालन गर्नुपर्ने माग गरे ।

वर्तमान संविधान असफल भयो । संविधानका अंगहरु जे जति छन् सबे असफल भए । यही असफलताको उपज थियो जेनजी आन्दोलन । यो आन्दोलनले संविधानले तय गरेको शक्ति पृथकीकरणका तीन निकाय कार्यपालिका, न्यायपालिका र व्यवस्थापिकालाई खरानी बनाइदिए । राष्ट्रलाई गतिशील बनाउन नयाँ संविधान आवश्यक भएको छ । किनकि यो संविधानले कल्पनै नगरेको अन्तरिम संरकार बनेको छ । जेनजी पुस्ताको बिद्रोहले यो संविधानलाई २४ घण्टामा धुजा धुजा बनाएर च्यातिदिए । संविधानका सबै अंगहरु निस्तेज भए । प्यारालाइसिस भए । यो संविधानले जे जति कल्पना गरेको थियो, ती सबै भ्रम हुन् भन्ने प्रमाणित गरिदिए । लोकतान्त्रिक गणतन्त्र भ्रष्टाचारमा उभिएको बालुवाको घर हो भनेर बालुवाको गणतान्त्रिक महललाई ध्वस्त पारिदिए । यो सातौं संविधान पनि असफल भयो र नयाँ संविधान जरुरी हुनपुगेको छ ।

देश जोखिममा छ । देश संकटमा छ । संविधान छैन । व्यवस्थापिका छैन । न्यायपालिका त्रिपालमुनी पुगेको छ । कार्यपालिका ब्रम्हनालबाट उठ्दैछ । संघीयता लथालिङ्ग छ । जे हुन्छ, राम्रोको लागि हुन्छ । अब हेर्नुछ, भ्रष्टमाथि कारवाही हुन्छ कि हुन्न ? संघीयता खारेज गर्छन् कि गर्दैनन् ? संविधान नयाँ लेखिन्छ कि लेखिन्न ? चुनाव हुन्छ कि भ्रष्टहरुले अर्को अर

जेनजीका मागहरू थिए-

१. प्रत्यक्ष निर्वाचित कार्यकारी प्रधानमन्त्री ।

२. संघीयता खारेज ।

३. धर्मनिरपेक्षता खारेज ।

४. राष्ट्रिसभा खारेज ।

५. प्रदेशसभा खारेज ।

६. सांसद मन्त्री बन्न नपाउने ।

७. दोस्रोपल्ट मन्त्री बन्न नपाउने ।

८. एक जिल्ला एक सांसद

९. जिल्ला समन्वय समिति खारेज ।

१०. राज्यको ढुकुटीबाट विदेश भ्रमणमा रोक ।

११. भ्रष्टाचार भएको प्रमाणित भएमा फाँसी ।

१२. एक स्थानीय तह एक ठूलो उद्योग ।

१३. एक वडा एक सानो उद्योग ।

७४ भन्दा बढीले ज्यान दिए, हजारौं नवयुवाहरू अङ्गभङ्ग भएर उपाचार गराइरहेका छन् । कतिपय नवयुवाहरूका शब बेवारिसे बनेर अस्पतालमा असरल्ल परेका छन् । आमामहरूको आँखा ओभाएका छैनन् । २७ घण्टामा १८ वर्षे लोकतान्त्रिक गणतन्त्र र गज्जब भनेको संविधानलाई धुजा धुजा पार्ने जेनजी पुस्ताले ऐतिहासिक सफलता हासिल गरेकै हुन् । त्यो सफलताको जगमा अन्तरिम संविधान बन्यो तर काई बनेर रहेको शासन प्रशासनको सुधारका लागि के भयो त ? प्रधानमन्त्री, मन्त्री फेर्नका लागि मात्र जेनजीले लडेका थिएनन् ।

जेनजीले आन्दोलन सुरू गर्दा गरेका १३ माँग किन कार्यान्वयन हुनसकेनन्, जेनजीको त्याग हाइज्याक भएको त होइन ?

घुम्दैफिर्दै रुम्जाटार । भ्रष्टाचार र नैतिकहीनहरुलाई किनारा लगाउन र राष्ट्रघातीहरुलाई कारवाही गर्न सफल पारिएको जेनजीहो आन्दोलनको लगाम घुम्दैफिर्दै उनै भ्रष्ट, बेइमान राजनीति गर्नेहरुकै हातमा पुगेको देखिदैछ ।

जेनजीले उठाएका माग यही असफल भएको संविधानको फेर समाएर आँसु झारिरहेको देखिदैछ ।

कविले लेखेका थिए, एक युगमा एक दिन आउँछ । आयो, बहुदल र लोकतन्त्र पनि यस्तैगरी आएको थियो । अहिले जेनजीहरुले आन्दोलन गरे, विद्रोह गरे र परिवर्तन आयो । तर परिवर्तनले यो पद्धतिमा कुनै परिवर्तन ल्याउने लक्ष्यण देखिन्न कि भन्ने शंका उठेको छ ।

कारण यो अन्तरिम सरकारले अन्तरिम संविधान बनाउन नसक्ने भयो । निर्वाचन गर्ने र यही निर्वाचित सांसदलाई सत्ता बुझाएर उही संसद, उही प्रदेश, उही पालिका यथास्थितिमा चल्ने भएपछि उही भ्रष्टहरुको राइँदाइँ पुनः स्थापित हुदैछ ।

७४ भन्दा बढी युवाले बगाएको रगत, दिएको ज्यानको अर्थ के कति रहला ? जेनजीहरुमा बिद्रोह गर्ने ताकत त देखियो, देश हाँक्ने ल्याकत देखिएन ।

केही वर्षदेखि दक्षिण एसियामा जनविद्रोह भएका छन् । श्रीलंका बंगलादेशमा परिवर्तन भयो । नेपालमा ? परिवर्तनको रुपरेखा त देखियो, परिवर्तनको सम्भावना हाइज्याक भएको अनुभूति हुनथालिसकेको छ । स्मरणीय छ, २०२२ मा श्रीलंकामा नेपो किड्स र नेपोटिजमका विरुद्ध नागरिक विद्रोह भयो । बिद्रोहको सुनामीले राजापाक्ष परिवार र तिनका भ्रष्ट शासक, प्रशासकलाई यसरी बगायो कि ४ वर्षपछि पनि तिनीहरुको ज्यान जोगाएर लुकिरहेका दुलोबाट बिस्तारै टाउको उठाउँदैछन् ।

श्रीलंकामा जसरी बिद्रोह सल्किएको थियो, त्यो आगो बंगलादेशमा सल्क्यो । २०२४ मा निर्वाचित र बहुमतको सरकार चलाइरहेकी प्रधानमन्त्री शेख हसिनालाई जेनजी पुस्ताको बिद्रोहले किनारा लगाइदियो । किनारामा पुगेपछि पनि डुब्ने डरले उनी भारतमा शरण लिन पुगिन र आज पनि भारतीय सेनाको सुरक्षामा ज्यान जोगाएर बाँचेकी छिन् । भ्रष्टाचार, नातावाद र आफन्तवादले शासक प्रशासकलाई कसरी धृतराष्ट्रजस्तो अन्धो बनाउने रहेछ र नागरिक मरेतुल्य बन्न थालेपछि युवाले बिद्रोह गर्ने रहेछन्, बिद्रोह आँधीबेहरी आएजसरी आउने रहेछ र भ्रष्टाचारका महललाई बालुवाको महलजसरी ढाल्ने रहेछ भन्ने उदाहरण हो बंगलादेश ।

हाम्रो नेपालमा युवाले बिद्रोह गरे । श्रीलंका र बंगलादेशको भन्दा डरलाग्दो बिद्रोहको त्यो आगोको झिल्का डढेलो बन्यो नेपालमा । २०२५ सेप्टेम्बर ८ र ९ अर्थात भदौ २३ र २४ गतेको जेनजी पुस्ताको बिद्रोहले लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका नीति, नैतिकता, सिद्धान्त, चरित्र सबै गुमाइसकेका शासक प्रशासकलाई न भूतो, न भविष्यतिजसरी लतार्‍यो । प्रधानमन्त्री केपी ओली राजीनामा दिन बाध्य भए र सेनाको सुरक्षा घेरामा लुक्न पुगे । १० वर्षे जनयुद्धबाट पटक पटक सत्तामा पुगेका माओवादी नेता प्रचण्ड समेत निरीह बन्नपुगे । प्रजातन्त्रको बिडा उठाएको भनेर नथाक्ने तर भ्रष्टाचारमा आसन जमाएर बसेको नेपाली कांग्रेसका सभापति तथा ५ पल्ट प्रधानमन्त्री भइसकेका शेरबहादुर देउवा र उनकी पत्नी आरजु राणालाई बिद्रोहीले

लछारपछार पारे । जसरी दरवार हत्याकाण्डमा सेनाको पहराको सुरक्षालाई चकमा दिएर दरवार हत्याकाण्ड भयो, राजदरवार रक्त कुण्ड बन्यो, त्यसैगरी भदौ २३ र २४ गते कांग्रेस, एमालेको सरकारले बिद्रोहीमाथि रबरका गोलीका नाममा असली गोली हाने, ताकी ताकी टाउका र छातीमा गोली हानेर सयौं जेनजी पुस्तालाई मार्‍यो । त्यसपछि यसरी जेनजी पुस्ता जाग्यो कि आगो बन्यो, आँधी बन्यो, हुरी बन्यो । देशभरि नै डढेलो सल्क्यो ।

प्रष्ट छ, आगोको काम ढडाउने हो । आगोको नेपोटिजम अथवा नेपोकिड्स हुँदैन । कार्यकर्ता, अनुयायी पनि हुँदैन । आगोको धर्म खरानी बनाउनु हो । राजनीतिले धर्म नष्ट गरेपछि, राजनीतिले समाजसेवाका नाममा, समाज परिवर्तनका नाममा अपराधिकरणमा रुपान्तरण भएपछि जेनजी पुस्ता आगो बन्यो र राजनीतिका ऐंजेरुहरुलाई खरानी बनाइदिएकै हो ।

उखान छ, ठुटो भए बूटो पलाउँछ । अपराधी राजनीतिको ठूलो बाँकी रह्यो र यही ठुटो पलाएर बूटो बन्दैछ र यो बूटा अर्थात् भ्रष्टाचार र सिद्धान्तहीन पोखरीमा रमाइरहेकाहरु फेरि यही संविधान, यस्तै पद्धति, उही भ्रष्टाचारको संघीयता भनिरहेका छन् । मरेको संविधान र संसद, प्रदेशसमेत ब्यूँताउने चलखेल गर्न थालिसकेका छन् ।

यतिबेला जेनजी आफू आफैमा आधा दर्जनजति गूटमा बिभाजित भएका छन् । अंग्रेजको फुटाउ र राज गरको सिद्धान्तमा नेपालका खली भ्रष्ट नेताहरुलाई सफलता मिल्दैछ ।

चिताउनै नसक्ने खालको बिध्वंश भयो । बिध्वंशमा खरावी सफा भयो तर यो बिध्वंशले इतिहासलाई, ऐतिहासिक धरोहरलाई पनि नष्ट गरिदियो । भौतिक संरचना पुनर्निर्माण गर्न सकिन्छ, जेनजी पुस्ताले निर्माण गर्छ, सुधार गर्छ, संचेतना फैलाउँछ । सम्भव छ, सम्भावना पनि छ । अब नैतिकहीनता सर्वकालिक हुन्न, रहन्न भन्ने नजीर कायम भयो ।

राजनीतिमा अमर छु भन्नेहरु धुलिसात भए, अँध्यारोमा बसेर श्वास फेरिरहेका छन् । नयाँ पुस्ताले राजनीतिलाई, समाजलाई परिवर्तन गर्ने, नागरिकको सोचलाई सच्याउने काम थालनी गरिसकेको छ ।

परिवर्तन ल्याएको जेनजी पुस्ताले अभिभावक स्थापित गर्न सकेन । नाली बनेको पद्धतिलाई फाल्न सकेन । यो गणतन्त्रको नाली, धर्मनिरपेक्षताको नाली, संघीयताको नाली, नेपोटिजम र नेपोबेबीको नाली सदाका लागि अन्त्य गर्नसक्छ, बिभेद, निषेधको नाली सफा गरेर योग्यता र अवसरको, समानता र विधिको शासन बसाल्न सक्नुपर्छ । समय छ, अवसर छ, षडयन्त्रलाई चिर्दै जेनजी पुस्ताले शीर उठायो भने नेपाल संविधानविहीन भए पनि बेलयातजस्तो जनअपेक्षामा चल्न सक्छ ।

आगामी फागुन २१ गते चुनाव घोषणा भएको छ । भ्रष्टाचारका बाहरुले नियुक्त गरेका सबै नियुक्ती खारेज गरेर सक्षम र देशभक्तहरुलाई नियुक्ती दिने र स्वच्छ र कार्यकारी प्रमुखको चुनावका लागि वातावरण तैयार गरेर सुशीला कार्कीको सरकार अग्रसर भयो भने प्रधामन्त्री सुशीला कार्कीले घरैबाट लगेको २ बोरा चामल, दाल खाएर देशका लागि गर्ने त्याग र बलिदानले उज्यालो इतिहास बनाउनेछ । अब मासुभात र पैसा बाँडेर चुनाव जित्न सकिन्छ भन्ने परम्परागत दोषको अन्त्य हुनेछ । जनतामा हिम्मत आउनेछ, चुनावमा गल्ती गरेर ५ वर्ष पछुताउने काम गर्नेछैनन् ।

हुन त हो, जे हुन्छ, राम्रो हुन्छ । जति बिध्वंश भयो, निर्माणका लागि हो । जे हुनेछ, राम्रोको लागि हुनेछ । जेनजी पुस्ताले इतिहास रचेको छ । पुर्खाको वीरताले निर्माण गरेको राष्ट्रमा जेनजी पुस्ताको वीरताले रचेको इतिहासले नयाँ नेपालको सुरुआत हुने आशा छ, विश्वास छ, नयाँ नेपाल बन्नेछ ।

नेपाली युवा वीर छन्, युवाले चाहे कायापलट हुनेरहेछ । युवाहरु यही समय हो, कुडाकरकट, फोहर बढार्ने, त्यो हिम्मतमा नेपालीको साथ छ, सहयोग छ, समर्थन छ । युवा अझ अघि बढ । बिध्वंश सकियो, निर्माण गर्न अघि बढ ।

जेनजीले जे माग राखेको थियो, ती माग अपहरण भएकोमा धेरैले आश्चर्य प्रकट गरेका छन् । जेनजीका परिपक्व सल्लाहकार नहुँदा यस्तो भएको भनिदैछ । प्रधानमन्त्रीले राजीनामा दिए तर कांग्रेसी नेता तथा राष्ट्रपति रामचन्द्र पौडेललाई लखेटिएका ठूला दलका ठूला नेता तथा कानुनचीहरुले यसरी सुझाव दिए कि ७४ भन्दा बढी नवयुवाको रगत पिएको यो पद्धति, यिनै नेताले फेरि पनि गर्ने सपना देख्न थालेका छन् । सपना साकार पार्न उनीहरु एक भएर सार्वजनिक हुने कुरा गरिरहेका छन् ।

तर पद्धति फेर्ने यति ठूलो र ऐटिहासिक परिवर्तनको परिणाम अझै दुःखदायी हुने लक्ष्यण देखा परेका छन् । कारण ठूला दल र भ्रष्टाचारीहरुले खुकुरी लिएर निस्कने अतिवादी कुरा गरिरहेका छन् । यसको अर्थ भ्रष्टाचारको अन्त र सुशासनको सुरुआत हुने लक्ष्यण न्यून बन्दै गएको छ ।

नवयुवा बेलैमा सचेत हौ ।

पापको घडा र कल्याणकारी व्यवस्थाको आशा

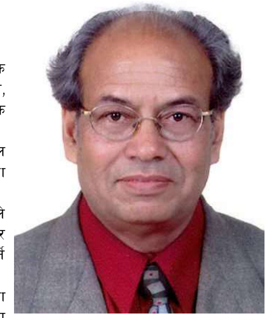

नारायणप्रसाद मिश्र

हाम्रो देशमा पार्टीहरूसँग जोडिएका केही हजार व्यक्तिहरूले बाहेक, अधिकांश जनताले दशकौँदेखि पार्टी सरकारहरूको स्वेच्छाचारी र स्वार्थी शासन भोग्दै आएका छन्। एउटा नेपाली भनाइ छः "जब पापको घडा भरिन्छ, एक दिन त्यो जरूर फुट्छ। भ्रष्टाचार, कुशासन, अन्याय र अत्याचारले परिणूर्ण त्यो पापको घडा धेरै अघिनै भरिसकेको मलाई लागेको थियो । यो फुट्छ फुट्छ भन्ने सोचेको थिएँ ।। तर मेरो आशा र प्रतीक्षा यस्तो वमोजिम भएन ।

यस्तो नाजूक स्थितिमा पनि जनताको ठूलो आवाज र विरोध सुन्नमा नआउँदा मलाई कम दुःख र दिकदार लागेको थिएन ।यसैको दिकदारी र नैराश्यताको फलस्वरूप केही समय यता मात्र अर्थात श्रावणको आखिरी र यही भदौ महिनामा मात्र मुलुकमा विद्यमान भ्रष्टाचार, वेथिति, अव्यवस्था, अनियमितता, नातावाद, कृपावादको निरूपण वारे जनताले प्रभावकारी चासो र वलियो आवाज उठाउन पर्ने कुरामा ध्यान आकर्षित गर्नको निमित मैले विभिन्न शिर्षकमा चारवटा लेख अंग्रेजी भाषामा लेखें: 'गणतन्त्र नेपाल: पतन र भ्रष्टाचारको पर्यायवाची' (अगस्ट १२, २०२५), 'हामी भ्रष्ट गणतन्त्रमा रहन वाध्य भएकाछौं' (अगस्ट १९, २०२५), 'नेपाल विश्वासघातको शिकारमा: जब संरक्षकहरूनै लुटेरा भए' (अगस्ट २६, २०२५), र 'सत्य सुन्न नचाहने देशमा सत्य लेखाई' (सेप्टेम्बर २, २०२५) । यी सबै साप्ताहिक अंग्रेजी अखवार पिपल्स रिभ्यूमा एभयउभि'क च्भखष्भध) प्रकाशित भएका हुन् ।

निराशामा छटपटिदै अति असन्तोष र दिकदारीले भाव विह्वल हुँदै माथि लेखिएको सेप्टेम्बर २, २०२५को अन्तिम लेखमा मैले मेरो विवशतमा निम्न वाक्यहरू लेख्न पुगे ।

"यो देशमा सत्य र निष्ठाले काम गर्ने साहस भएका मानिसहरू कम छन् । सत्ता-पिपासु स्वार्थी नेताहरूले जनतालाई चुपचाप पीडा सहन बाध्य पार्दा पनि 'अब धेरै भयो' भन्न सक्ने नागरिक हरू भएनन् । यसरी देशको उन्नति र उत्थानका लागि लेखिएका सत्य र अविवादित कुराहरूमा पनि कसैको चासो छैन भने त्यहा लेख्नु र बोल्नुको के अर्थ?" (पीपल्स रिभ्यू, सेप्टेम्बर २, २०२५)

तर जब अकस्मात मैले २०८२ भाद्र १५ र १६ का दिन जिन्दगीमा मैले सोचे भन्दा धेरै बढी अत्याचार र वेस्थितिको विरूद्ध जनताको अकल्पनीय आक्रोशपूर्ण आन्दोलन र विद्रोह भएको र भ्रष्ट नेताहरूको खेदाई गरेको मुलुकमा देखे मेरो देशको जनता बुझनमा म गलत रहेछु भन्ने मलाई महसुस भयो । मैले आफ्ना नागरिकहरूको सामर्थ्यलाई कम आँकेछु भन्ने बुझन वाध्य भए । ।हालै, म आफ्नो मातृभूमिबाट टाढा अर्थात अमेरिकामा भए पनि, टेलिभिजनमा मैले नेपाली जनताको अकल्पनिय साहस देखें । भ्रष्ट भनिएका, ठानिएका नेताहरूलाई लखेटदै घिसार्दै गरेको अकल्पित दृश्य देखे । यो चेतनाको क्रान्तिभन्दा कम थिएन । यस अर्थमा मलाई अति खुशी लाग्यो । सत्यको लागि निडर भई अग्रसर हुने सबै देशभक्तहरूलाई मेरो हृदयदेखि बधाई । म सबैको साहस, बलिदान, र अटूट देशप्रेमलाई नमन गर्दछु । यतिहुदा हुदै यसैक्रममा हुन गएको तर हुन नहुने ज्यानधनको क्षति र राष्ट्रिय सम्पतिको विनाश आगलागी, तोडफोडको लागि भने धेरै दुःख प्रकट गर्दछु ।

मुलुकमा सुव्यवस्था र सुशासनको लागि गरिन पर्ने धेरै कामहरू मध्य भ्रष्ट नेताहरूलाई उखेल्नु महत्वपूर्ण र मुख्य भएपनि यो प्रारम्भिक काम मात्र हो भन्ने हामी सबैलाई थाहा छ । हाम्रो सबैभन्दा ठूलो जिम्मेवारी अझै बाँकी छ । त्यो हो - भ्रष्टलाई वढवा दिने त्रुटिपूर्ण प्रणालीलाई नै मेटाएर नयाँ, न्यायपूर्ण, सर्व कल्याणकारी व्यवस्थाको निर्माण गर्नु । यसका लागि हाम्रो भूमि र संस्कृतिसँग मेल खाने, तर अन्य लोकतान्त्रिक मुलुकहरूमा जस्तै जन अधिकार सुनिश्चित गर्ने संवैधानिक सुधारको आवश्यकता । हामीलाई थाहा छ, हाम्रो देश धेरै संविधान निर्माण गर्नेमा संसारमा सवभन्दा धनी तर व्यावहारिक मुलुक सुहाउदो संविधान निर्माण र कार्यान्वयन गरी देशको संविधानलाई दिगो राख्न नसकने एक मुलुकको रूपमा संसारमा परिचित छ ।

संविधान सुधारमा ध्यान दिन पर्ने कुरा

हाम्रो मुलुकमा सन् १९४८ देखि अहिलेसम्म सातवटा संविधान आएका छन्–१९४८, १९५१, १९५९, १९६२, १९९०, २००७, र २०१५ । अमेरिकाले २३० वर्षभन्दा अघिको एउटै संविधानवाट प्रगति गरेको छ भने नेपालले सात दशकमा सातवटा संविधान बदलेको छ । तर पनि हामी कहाँ अझै संवैधानिक स्थिरता छैन । हाम्रो देशमा हरेक पटक हरेक आन्दोलनमा नयाँ संविधानको आवश्यकता समस्या समाधानको रूपमा प्रस्तुत गरिएको देखिन्छ ।, तर हरेक पटक हाम्रो संविधानले काम नगरेको र हाम्रो आशा निराशामा परिणत भएको इतिहास छ । यसमा हामी कोही पनि अनभिज्ञ छैनौं ।यसको मुल कारण देश सुहाउदो संविधान नहुनु र भएको संविधान कार्यान्वयनमा पनि इमान्दारिता नहुनुनै मुख्य देखिन्छ ।यस प्रसङ्गमा पूर्णत: नयाँ संविधानको परिकल्पना गर्नु भन्दा मुलुकमै भएका संविधानहरूलाईनै आधारशिला मानी यसमा हालको समय र जन चाहना वमोजिमको आवश्यकता र अनावश्यकता थपघट गरी मुलुक सुहाउदो छोटो भन्दा छोटो संविधानको तर्जुमा गर्नु बुद्धिमानी हुन सक्छ ।सत्य के हो भने नेपाललाई फेरि पूर्णत: नया संविधान चाहिँदैन । विदेशी विचारधाराको नक्कल नगरी , आफ्नै यथार्थमा आधारित, आफ्नै दराजमा भएका हाम्रा आफ्नै दुई तीन संविधान (जस्तै हालको संविधान, १९९० को संविधान र पञ्चायतकालीन संविधान) लिएर, आवश्यक परिमार्जन गर्दै, आजको आवश्यकता अनुरूप नयाँ संविधान सजिलै तयार गर्न सकिन्छ ।। तर त्यो कार्य परमुखी,देशद्रोही होइन, देशभक्त विशेषज्ञहरूको समितिबाट हुनुपर्छ ।

पार्टी लोकतन्त्रको विफलता

हरेक नागरिक कल्याणकारी, न्यायपूर्ण राष्ट्रमा बस्न चाहन्छ–जहाँ शासन डर, पक्षपात वा शक्तिमा होइन, न्याय, करूणा र निष्पक्षतामा आधारित हुन्छ । तर नेपालमा हाल सम्म बहुदलीय लोकतन्त्रले यो सपना टाढा मात्र धकेल्यो । तीन दशकमा पार्टीहरूले लोकतन्त्रलाई आफ्नै स्वार्थले आफ्नै लागि मात्र लुटपाटको खेल बनाए । निर्वाचन धनको लगानी बन्न पुग्यो; शासन कारोबार । राज्यलाई पार्टी नेताहरूले कब्जा गरे । सरकार जिम्मेवारीका पदहरूमा नियुक्ति योग्यता र अनुभवमा होइन, नेतानिष्ठा र पहुँचका आधारमा भयो । आम जनता कसैको आखाँले नदेख्ने अदृश्य बन्न वाध्य हुन पर्‍यो ।। अर्थात पार्टीसित सम्बन्ध नभएका स्वतन्त्र नागरिक, वहुसंख्यक मुलुकको योग्य दक्ष जनताले कुनै अवसर नै नपाउने र मुलुकको सेवामा कुनै योगदाननै दिन नसकने बनाएँ । त्यो लोकतन्त्र नभई, पार्टीको तानाशाही तन्त्र हुन गयो ।

कल्याणकारी राष्ट्रको अवधारणा

कल्याणकारी, न्यायकारी राष्ट्र खाली संविधान वा घोषणापत्रबाट आउँदैन । यो त प्रणाली र आचरणबाट आउँछ जसले व्यक्तिगत वा दलगत स्वार्थभन्दा सामूहिक हितलाई प्राथमिकता दिन्छ । नेपालमा प्रत्येक संस्था–निजामती सेवा, विश्वविद्यालय, अदालत, अस्पताल–सबै जुन पार्टीको सरकार छ त्यसका नेता र कार्यकर्ताहरूको लागि मात्र हुन गयो । ईमानदार, सक्षम नागरिकलाई किनारमा धकेलियो । परिणाम मुलकको प्रगति र जन कल्याण होइन, वैधानिक शोषण मात्र हुन गयो । यसबाट मुक्त हुन नेपालले वर्तमान प्रणाली भन्दा केही फरक प्रणाली व्यवस्था गर्ने तर्फ सोच्नु जरूरी छ ।

राष्ट्राध्यक्षको व्यवस्था

मुलकमा कार्यकारी प्रधान मन्त्रीको ब्यबस्था गरिएपनि राष्ट्र प्रमुखको रूपमा कुनै नामको - राजा, राष्ट्रपति वा राष्ट्राध्यक्ष एक आवश्यक पर्छनै । हामी कहाँ पहिले राजाको व्यवस्था थियो । राजा वा राजसंस्थाको व्यवस्थामा यो ऐतिहासिक, स्थायी, राष्टिय एकताको प्रतीक, राजनीतिवाट अलग. निस्पक्ष आदि कारणले मुलुकको लागि फायदा जनक जरूर हुन्छ । तर राजा प्रजातात्रिक नभई निरकुश हुनसकने सम्भावनाको डर भने हुन्छ नै । अर्को तर्फ पार्टीले बनाउने राष्ट्रप्रति -राष्ट्र र सम्पूर्ण जनताको भन्दा पार्टीको नेता, कार्यकती र पार्टीप्रतिको वफादारी हुन्छ नैं ।आफ्नै मुलुकको अनुभवले यी कुरा सबै नेपालीलाई थाहा छ ।

यस अर्थमा राजाको व्यवस्थामा भन्दा राष्ट्रप्रति व्यवस्था जरूर प्रजातान्त्रिक र प्रजातन्त्र सुहाउँदो भएपनि दुबैमा खतरा र वेफायदा नभएको होइन । यसरी देखिएको कमजोरीलाई कम गर्न राष्ट्र प्रमुखको रूपमा जुनसुकै व्यवस्था गरिएपनि दुवै व्यवस्थामा निम्न उपाय गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।

राष्ट्रप्रति हुने व्यवस्था हुने स्थितिमा निम्न वमोजिम गर्ने ।

वितेको ५ वर्ष यता कुनै पनि राजनैतिक पार्टीको नेता, कार्यकर्ता भई रहे गरेको व्यक्ति राष्ट्रप्रतिको उम्मेदवार हुन नपाउने र अवकाश पछि पनि राष्ट्रप्रति राजनैतिक पार्टीमा आवद्ध हुन नपाउने । यस व्यवस्थाले राजनैतिक पार्टीप्रति होइन मुलुकप्रति वफादार,. जनताप्रति वफादार राष्ट्रप्रति पाउन सक्छ ।

राष्ट्रप्रमुख - राजा हुने व्यवस्था हुने स्थितिमा निम्न वमोजिम गर्ने ।

भोगेर, सुनेर वा पढेर सबैलाई थाहा होला, संवैधानिक राजतन्त्रको व्यवस्था अपेक्षाकृत स्थिर र कम भ्रष्ट थियो ।। राजनीतिबाट बाहिरको राजा राष्ट्रिय एकताको प्रतीकको रूपमा थिए । तर यदि राजाले सीमा नाघे भने राजा तानाशाही हुन पनि सक्छ । अर्थात देशमा तानाशाही आउन सक्छ ।त्यसैले यदि नेपालले संवैधानिक राजतन्त्र पुन: ल्याउने हो भने स्पष्ट र स्थायी सुरक्षात्मक प्रबन्ध गरिनुपर्छ, जसले राजालाई केवल प्रतीकात्मक र गैरराजनीतिकमा सीमित गर्छ ।

तानाशाह हुन नदिने उपायहरू

(क) राजालाई पूर्णत: औपचारिक कार्यमा सीमित–राष्ट्रिय एकता, सांस्कृतिक पहिचान, धार्मिक सद्भावको प्रतीकमा सीमित गर्ने

(ख) संविधान संरक्षक: राजा केवल संवैधानिक निकायको निर्देशनमा संवैधानिक मूल्य रक्षा गर्ने बनाउने ।

(ग) संसदीय अनुगमन: राजाले पनि वार्षिक प्रतिवेदन पेस गर्नुपर्ने र वित्तीय लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गर्ने ।

(घ) उत्तरदायित्व धारा: राजा संवैधानिक सीमा भित्र मात्र प्रतिरक्षा पाउने । उल्लंघन भए संवैधानिक अदालतले राजालाई निलम्बन वा पदमुक्त गर्न सक्ने व्यवस्था गर्ने

(ङ) आचारसंहिता -. राजाको उत्तराधिकारीबारे पूर्ण पारदर्शिता कायम हुने व्यवस्था गर्ने । अब वनिने नियम बमोजिम अयोग्य हुने व्यति युवराज हुन नसकने ।

(च) राजा सम्बन्धमा नागरिकको अधिकार: नागरिकहरूले राजाले संवैधानिक सीमा नाघे भन्ने उजुरी तोकिएको अदालतमा दर्ता गर्न सकने ।

गैर-राजनीतिक र मन्त्री परिषद्

यस नयाँ प्रणालीमा कार्यकारी निकाय जनताद्वारा प्रत्यक्ष निर्वाचित गैर-राजनीतिक प्रधानमन्त्रीको नेतृत्व हुनेछ । प्रधानमन्त्री पार्टी सम्बन्धित हुने छैनन् ।

संरचना:

१. प्रधानमन्त्रीलाई आम जनताबाट दुई-तिहाइ बढी मतद्वारा निर्वाचित ।

२. मन्त्री परिषद् (२५ भन्दा बढी नहुने) प्रधानमन्त्रीद्वारा सिफारिस: २० संसद् सदस्यहरू र ५ प्रख्यात विद्वान/विशेषज्ञ ।

३. राजाले औपचारिक रूपमा मन्त्री नियुक्त गर्ने ।

४. मन्त्री प्रधानमन्त्रीप्रति उत्तरदायी ।

५. प्रधानमन्त्री पूर्ण कार्यकारी अधिकारसहित निश्चित कार्यकाल रहने, तर दलगत रूपमा स्वतन्त्र रहने ।

यसले गैर-दलीय सरकार सुनिश्चित गर्छ, जसले जनविश्वास कायम राख्छ ।

सीमित अधिकार भएको संसद्

नाम जुन सुकै रहे पनि नेपालमा दुई सदन कायम रहनेछ तर हालको संख्याको आधा सदस्य मात्र त्यहा रहने व्यवस्था गर्ने ।। संसद् केवल कानून बनाउन सीमित हुनेछ, सरकार बनाउने वा गिराउने भूमिकामा संलग्न हुने छैन । यसले सांसद खरीद-बिक्री, गठबन्धनको भ्रष्टाचार र दलगत कार्यको अन्त्य गर्नेछ ।

सात प्रदेश, समस्या र ७५ जिल्ला

वर्तमान संघीय संरचनाले सात प्रदेश बनाएर कर र अनावश्यक र धेरै खर्च बढायो तर सेवा र सुधार ल्याएन । अत्यधिक खर्च मात्र भयो । यो कम गर्न र जनताले सजिलो सेवा पाउने ब्यबस्था गर्नको निमित व्यवहारिक दृष्टिले ७५ जिल्ला स्तरमै प्रशासनिक संरचना बनाउनुपर्ने देखिन्छ– जहा राजधानीवाट हुन पर्ने जनसेवाका सबै काम हुन सक्छ र जसको नेतृत्व गभर्नर वा प्रमुख प्रशासनिक अधिकारीले गर्ने हुन्छ ।। यसले खर्च कम गर्ने, उत्तरदायित्व बढाउने, र नागरिकलाई प्रत्यक्ष सेवामा जोड्नेछ ।

सबैको लागि शासन प्रणाली र सेवा

नेपालमा कानुन वा संस्थाको कमी भएर जनताले जनहितहरूका सुविधा उपभोग गर्न नपाएका होइनन् ।नेपालको वास्तविक समस्या संस्थाहरूलाई पार्टीहरूले आफु र आफनाका लागि कब्जा गरेकोले हो । यसैले हामीले जुनसुकै राजनैतिक व्यवस्था अगाले पनि राष्ट्रमा रहेका संस्थाहरू शक्तिशालीहरूको मात्र सेवा गर्ने नभई मुख्यत: जनताको सेवा गर्ने संस्था बनाउन सक्नु पर्छ ।

हामीले मुलुकलाई जन कल्याणकारी न्यायकारी राष्ट्र बनाउन शतिवालाहरूको मात्र सेवा गर्ने पुरानो बिचार र व्यवस्थामा आमूल परिवर्तन गर्नु पर्छ । निसहाय, निर्धाले पनि विना विलम्ब विना घुसखोरी सजिलै सेवा पाउने व्यवस्था गर्न सक्नु पर्छ । शासनलाई दलगत प्रतिस्पर्धा र खेलको क्षेत्र होइन, राष्ट्रसेवाको पवित्र जिम्मेवारी बोकने सबैको आस्थाको केन्द्र बनाउन सक्नु पर्छ। त्यतिबेला मात्र लोकतन्त्र व्यवहारमा देखिन्छ ।

कल्याणकारी राष्ट्र, भाषण वा घोषणाले होइन, नैतिक नेतृत्व, निष्पक्ष संस्था, र शक्ति सम्पन्न नागरिकताबाट मात्र बन्न सक्छ । यस्तै नेपाल निर्माण हाम्रो कर्तव्य हो ।

यसैले पापको घडा फुटेको दिन अव्यवस्था, भ्रष्टाचार र मनपरीतन्त्रको अन्त्य मात्र होइन; त्यो सर्व कल्याणकारी, परोपकारी राष्ट्र निर्माणको सुरूवातको दिनको प्रारम्भ भएको दिनको रूपमा विकास गर्न सक्नु पर्छ । यो कुरा भाषणले होइन इमान्दारी कामकाजले मात्र हुन सक्छ ।

narayanshanti@gmail .com

राष्ट्रिय गौरवको नयाँ गाथा कोर्ने ?

गणेशबहादुर ढुङ्गाना

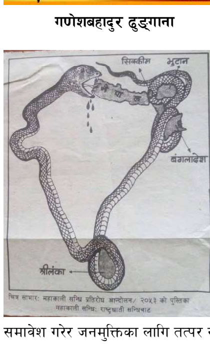

चित्र साभार: महाकाली सन्धि प्रतिरोध आन्दोलन/ २०५३ को पुस्तिका महाकाली सन्धि: राष्ट्रघाती सन्धिबाट

(५- सामयिक विश्लेषण क्रमस....)

United we stand, devided we fall

भन्ने आम अनुभूति हुनुपर्दछ । अनि हामीले यसभन्दा अघि देखेका क्रान्तिका परिभाषालाई बदलिनु पर्दछ । बन्दुके क्रान्ति, नेपालीले नेपालीलाई मार्ने क्रान्ति, नेपालीका सडक पुल, घर, भवन, अड्डाखाना, श्रीसम्पत्ति नाश हुने क्रान्ति, यातायात बन्द, उद्योगधन्दा वन्द, मधेश, पहाड, हिमाल आन्दोलन, जातिवादी आन्दोलन, नेपाल वन्द, शिक्षण संस्था, अस्पताल वन्द, आगजनी गर्ने, सडकका बार भाँच्ने भत्काउने, मोसोदल्ने, कालोझण्डा देखाउने, उद्योग बन्द गर्ने तथा आगजनी, लूट, हत्या, बलात्कार, अपहरण, घेराउ, फिरौतीजस्ता घिनौना आपराधिक, अराष्ट्रिय क्रान्तिदेखि भोगी आयौं । अव उप्रान्त त्यस्ता क्रान्ति निषेधित गरिनुपर्दछ । आइन्दा शान्तिपूर्वक आन्तरिक राष्ट्रिय आर्थिक क्रान्तिमा लाग्नुपर्दछ । हाल देखिएका देशका जल्दाबल्दा समस्यालाई नयाँ क्रान्तिमा समावेश गरेर जनमुक्तिका लागि तत्पर रहेको र १८औं जनयुद्ध दिवसको उपलक्ष्यमा पशिचम रोल्पाको थवाङ पुगेर जनयुद्धको दोश्रो अध्यायको प्रारम्भ भइसकेको बिधिवत घोषणा गर्ने पहिलो र एकमात्र पार्टी कम्युनिष्ट पार्टी माओवादी (बैद्य समूह) हुनगएको छ । त्यसरी नै देश र जनताका ज्वलन्त मुद्दाहरूलाई बोकेर हिड्ने एकमात्र पूर्वपञ्च पार्टी राप्रपा नेपाल हुनगएको छ । त्यसरी नै अरु एकाध सानातिना राजनीतिक पार्टी र एमाओवादी, एमाले, नेपाली कांग्रेसका दोश्रो र तेश्रो तहका नेता र कार्यकर्ताहरू र नेपाली उत्पत्तिका आम आदिवासी, अनादिवासी नेपालीहरू अत्याधिक पैमानामा राष्ट्रवादी देखिएका छन् । हाल भारतद्वारा एकाधिकारकृत (कार्टेल) कथित चारप्रमुख दलहरू आफूलाई राष्ट्रवादी भन्न र अराष्ट्रिय कर्तुत गर्न माहिर छन् । तसर्थ उनीहरूलाई क्षतविक्षत पार्न र उनीहरूका बिस्तारवादी ख्वामितलाई बाञ्छित सीमाभित्र राख्नका लागि र नेपालमा राष्ट्रिय एकता कायम गरी शान्ति सुव्यवस्था स्थापित गर्न तथा विकासको मूल फुटाउन उपरोक्त सबै राष्ट्रवादी तत्वहरूलाई केन्द्रविन्दूबनाएर एकै ठाउँमा सुसंगठित गरेर देहाय बमोजिमका कार्यदिशामा उतार्न सके शान्ति, प्रगति र प्रजातन्त्रका जटाधारी सदाशिव शंकर भोलेनाथलाई उतार्न सकियो भने 'राष्ट्रिय गौरवको नयाँ गाथा कोरेर सुन्दर रचना हुनेथियो ।

अन्तत: नेपालीले अव नेपालको आन्तरिक मोर्चामा कम्युनिष्ट क्रान्ति र राष्ट्रवादी शान्तिको संयोगबाट (ँगकष्यल) एउटा शान्ति, सिर्जनाशील र उत्पादनमूलक एक संयुक्त अजयशील जनशक्तिको मूल फुटाउनु पर्छ जसले राष्ट्रमा उत्पादनबृद्धमा क्रान्तिको घोषणा गरोस् साथै प्राथमिकताका आधारमा क्रमगत: निरन्तर राष्ट्रलाई उत्पादनमा सक्रिय गराइरहोस् । प्राथमिकताका तोक्ता सर्वप्रथम मानिसलाई बाँच्नका लागि नभई नहुने सर्वाङ्गीण विकासका पूर्वाधार निर्माणमा, मान्छेका लागि बाँच्नका लागि तत्काल नभइनहुने अत्यन्त जरुरी र विकासका पूर्वाधारका लागि नभइनहुने जरुरी पूर्वाधार देहाय बमोजिम निर्धारित हुनुपर्दछ-

१) कृषिक्रान्ति, अन्न, पानी र हावा :

यी तीन चिजहरू एकछिनदेखि एकदिनसम्म उपभोग गर्न नपाए मानिसको मृत्यु हुनसक्छ । तसर्थ यी वस्तुहरू संसारमा उच्च प्राथमिकतामा परे पनि निरन्तर ह्रासोन्मुख भइरहेको हुँदा निकट भविष्यमै सर्वत्र अभाव, भोकमरी, हाहाकार र महामारी फैलिने चेतावनीहरू आइरहेका छन् । नेपाल संसारमा यस मानेमा भगवानले साह्रै भाग्यमानी मुलुक श्रृष्टि गरेर छाडिदिएका छन् कि हामीलाई यथेष्ठ कृषियोग्य भूमि, सिंचाई, पेयजल, विद्युत तथा उत्पादनका पूर्वाधारका रुपमा विशाल जलसम्पदा (नदीनाला), स्वास्थ्य पर्यावरण र श्वास प्रश्वासका लागि यथेष्ठघना वन जंगल, त्यसको यथेष्ट उपभोगका लागि सिमति जनसंख्याको बरदान प्राप्त भएको थियो नेपाललाई । दुर्भाग्यवश राणाकालदेखि आजको गणतन्त्रकालसम्म निरन्तर डरलाग्दो पाराले जंगल मास्ने, जग्गाजमिनमा निरन्तर संघर्ष, बिस्थापन, बेवारिसे, खण्डीकरण तथा खोरियाकरण गराएर खाद्यान्न निकासी गर्ने मुलुकलाई पैठारी गर्ने मुलुक बनाइदिए । विशेष गरिकन गणतन्त्रकालमा आफ्नै नदीनाला विदेशीलाई सुम्पिएर नेपालीलाई सिंचाइ, पेयजल, विद्युत उत्पादनबाट प्राय: हात धुलाई दिएर र बाहिरबाट नागरिक पैठारी गरेर नेपालको श्रोत र साधनले धान्न नसक्ने गराइदिए । अत: नेपालीको भाग्यले पाएको मुलुक नेपालीकै कर्मले पुछेको अथवा कंगाल र चण्डाल बनाएको मुलुक बन्नपुगेको छ । त्यसैले अव जसले बिगार्‍यो, उसैलाई सच्याउने अभिभारा पनि आइलागेको छ । हामीले हाम्रा पूर्व गल्तीहरूलाई सच्याउन सबैभन्दा पहिले हामीले कृषि उत्पादन बढाइ भण्डारण सुरक्षित राख्नका लागि 'ग्रामिण शान्ति, हरित क्रान्ति' नामककृषि क्रान्ति उद्घोष गर्नुपर्छ । त्यसको लागि नागरिक कृषि उत्पादन ब्रिगेड खडा गरेर कृषि फार्म वा व्यक्तिगत कृषि पेशेवारहरूको स्वतन्त्र, हस्तक्षेपरहित, प्रतिस्पर्धात्मक, उत्पादन कार्यक्रमद्वारा राष्ट्रलाई खाद्यान्न आत्मनिर्भर बनाउनु पर्दछ । त्यसको लागि सरकारले गाविस, वडा वडासम्म प्रहरी बिट स्थापना गरेर गाउँमा पूरा सुरक्षाको व्यवस्था मिलाएर 'नयाँ गाउँफर्क' लागू गर्नुपर्दछ । अन्नवालीको बिशाल परिमाण उत्पादन गर्न विशाल फार्म वा प्लटको आवश्यकता पर्ने हुँदा जमिनलाई हदवन्दीमुक्त गर्ने, जमिन पनि आर्थिक गतिविधिको नागरिक व्यक्तिगत सम्पत्ति वा पुँजी भएको हुँदा अनतिक्रम्य गराउने, हिजो आज जमिन प्रकृतिको मुफ्त उपहार नभएर नागरिकको करोडौंको लगानी भइसकेको व्यक्तिगत पुँजीमा परिणत भएको हेक्का अनिवार्य रुपमा आलाकाँचा राजनैतिक कार्यकर्ताहरूले राख्नुपर्दछ । अपितु जमिनलाई अत्यधिक समाज कल्याणकारी बनाउन, राष्ट्रोपयोगी बनाउन धेरै रोजगारको अवसर दिलाउन सरकारले समन्वयात्मक कृषि श्रमिक रोजगारका उत्पादनमुखी अवसर उपलव्ध गराउनु पर्दछ । पुँजी र श्रमका समन्वयात्मक उत्पादनमुखी सहकार्य नै आजका राष्ट्रिय समस्या समाधानका अचूक उपाय हुन् । सरकारले हस्तक्षेप होइन, सहयोगी व समन्वयात्मक भूमिका खेल्नु पर्दछ । आजकल धेरै हस्तक्षेपकारी सरकार खराव सरकारमा आउँदछ । त्जभ न्यखत। ष्क दभकत, द्धजष्अज न्यखभचलक तजभ ीभबकत भनिन्छ । अत: कृषि उत्पादन बृद्धिका लागि नागरिककरण वा म र मेरो (क्ष बलम :थ) को भावना जम्न दिनुपर्दछ । भूमिमा सुरक्षा र आत्मीय लगाव भएन भने भागाभाग र बिचल्ली हुन्छ, जो आज भइरहेको छ । अत: कृषिमा जग्गाधनी र कृषिश्रमिकको समन्वयात्मक सहकार्य कायम गरिनु पर्दछ । क्रमस...

Nepal's Fourth Stage of Consciousness: Beyond Electoral Déja Vu

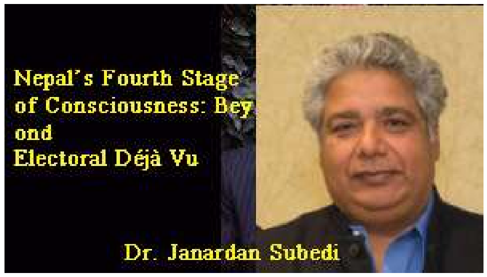

The recent bloodshed and upheaval in Nepal mark more than a governance crisis; they signal a rupture in the nation's collective psyche. Protesters killed, trust in institutions shattered, and the state paralyzed — these tragedies raise hard questions. What course should Nepal take nowż How can it shift from firefighting to nation-buildingż

The answers demand more than temporary fixes. Nepal must move beyond ritual elections and embrace what I call a fourth stage of national consciousness — a moral, institutional, and developmental awakening. Without it, the republic risks sliding permanently into déjŕ vu.

A Constitution in Crisis

Nepal's 2015 constitution was hailed as a democratic milestone. Yet its structural weaknesses have bred instability. It makes forming a stable supermajority nearly impossible, creating fertile ground for opportunism, coalition collapse, and systemic violation of laws. Instead of curbing corruption, the constitutional framework has entrenched it.

The system does not allow decisive governance. Instead, it empowers cartels that treat ministries as bargaining chips. Accountability is sacrificed for survival. Checks and balances exist on paper, but are hollowed out in practice.

This was on full display when Gen Z protesters confronted the political cartels. Their demands for accountability were not simply about jobs or opportunities — they were about legitimacy. They revealed the hollowness of institutions and the public's growing refusal to accept politics as usual.

A constitution that cannot guarantee stability, integrity, or accountability is not a safeguard of democracy. It is a recipe for repeated failure.

Failed Leadership, Absurd Institutions

The crisis has also exposed the shortsightedness of both the President and the Nepal Army. In moments that demanded clarity and courage, the President chose paralysis, while the Army hesitated behind narrow calculations. Together, they emboldened the cartels and magnified public despair.

The result: lives lost, public infrastructure destroyed, and faith in the state eroded.

Now, much rests on interim Prime Minister Sushila Karki. If she secures the Army's support and asserts authority over an obstructive presidency, she may challenge entrenched cartels. If not, impunity will continue, and disillusionment will deepen. The President has already hinted he will block reforms by refusing to sign government acts — a telling reminder of where his loyalties lie.

Nepal has already paid dearly for this shortsightedness. Unless decisive leadership emerges, it will pay even more.

Nepal's Political Déji Vu

Nepal's modern history can be read as three stages of political consciousness:

1. Monarchical Centralization (1960–1990): Panchayat-era absolutism suffocated citizen agency.
2. Democratic Experimentation (1990–2006): Political pluralism emerged, but weak institutions enabled corruption.
3. Republican Transition (2006–present): Formal institutions exist, but they are hollowed by capture and routinely violated.

Each stage promised renewal but delivered stagnation. Today, Nepal risks entering yet another cycle of hollow elections, empty promises, and déjŕ vu. But there is an alternative: the fourth stage of consciousness, rooted in sovereignty, generational awakening, and institutional rebirth.

Toward the Fourth Stage

The fourth stage is not another political experiment. It is a conscious awakening on three fronts:

– Societal consciousness: Citizens reject corruption as normal and demand accountability.

– Institutional consciousness: Oversight bodies, courts, and commissions function with integrity.

– Developmental consciousness: Governance reforms are tied to economic planning, reducing remittance dependence and building domestic industries.

Without this triad, reforms will remain cosmetic, and democracy will continue to decline.

The Constitution Must Be Rewritten

Nepal cannot awaken while trapped in the ambiguities of its current constitution. Incremental amendments are insufficient. A full rewrite, grounded in Nepal's history, culture, and social reality, is essential.

Equally pressing is the monarchy question. For decades it has haunted political discourse. The people must decide, through a national referendum, whether to remain a republic or restore a constitutional monarchy. Only closure will allow the nation to move forward.

A nation cannot awaken while haunted by unresolved historical questions.

Stop Blame Games, Protect Sovereignty

A striking feature of Nepal's political discourse is the tendency to blame neighbors whenever instability deepens. India and China are alternately painted as villains depending on convenience. This rhetoric is dangerous. It weakens Nepal's credibility, feeds public cynicism, and distracts from the failures of domestic leadership.

It is time to recognize that Nepal's greatest threat is not its neighbors but its own corruption, disunity, and short-sightedness. India and China will always pursue their strategic interests — that is the nature of statecraft. Nepal's survival depends on understanding friends and foes with clarity, not with slogans.

Sovereignty cannot be preserved through rhetoric or protest alone. It must be protected through strategy, resilience, and disciplined governance. Compromise here is no longer an option.

A Staged Agenda for the Interim Government

The interim government has a historic duty: to prepare Nepal not just for elections, but for transformation. That requires a staged agenda:

Stage 1: Institutional Stabilization (0–6 months)

– Halt bloodshed through non-lethal policing, suspend abusive officers, and punish violations.

– Compensate victims' families and provide psychosocial support.

– Launch a credible independent commission to investigate the violence within 30 days.

– Empower anti-corruption institutions with impartial leadership.

– Ensure merit-based appointments and independent courts.

Stage 2: Societal Engagement (6–12 months)

– Launch civic education campaigns on integrity and accountability.

– Create platforms for youth, civil society, and experts to monitor reforms.

– Establish participatory oversight for local governance.

Stage 3: Constitutional Reform and Developmental Realignment (12–24 months)

– Draft a new constitution rooted in Nepali realities.

– Hold a national referendum on the monarchy.

– Reduce remittance dependency by incentivizing domestic industry and knowledge sectors.

– Pursue a 50-year peace and cooperation treaty with India and China — to guarantee Nepal's sovereignty while ensuring that trade, energy, and security interests are managed constructively.

Stage 4: Election Readiness (24+ months)

– Enforce rules requiring parties to respect institutions.

– Prepare elections that legitimize governance rather than reproduce failure.

Elections without prior reform are merely ritual, not revolution.

Generational Change as Catalyst

Nepal's youth, especially Gen Z, are central to this transformation. They are globally exposed yet locally frustrated, willing to demand meritocracy and reject patronage. Their activism is not just protest — it is the most powerful force for renewal.

This generation is unwilling to be silenced by the fear tactics that worked in the past. They organize digitally, protest creatively, and speak with clarity. For them, "normal politics" has no legitimacy.

Generational change is not a threat to stability — it is the only way to achieve it. The older generation must stand in solidarity with these youth, not dismiss them as impatient. They are the carriers of the fourth stage of consciousness.

Lessons from Abroad

Other nations show what is possible when leadership, institutions, and citizens align:

– Singapore: Lee Kuan Yew fused political will with integrity, turning a vulnerable island into a global hub.

– Botswana: Civil society ensured resource wealth fueled development rather than corruption.

– Rwanda: Post-conflict leadership matched citizen expectations with rapid recovery.

Nepal need not copy these models wholesale, but it must learn creatively. Dependency is not an option; pragmatic adaptation is.

Conclusion: From Ritual to Awakening

Nepal stands at the threshold of a new consciousness. The interim government can either repeat the mistakes of the past — ritual elections, cartels, impunity — or seize the chance to stabilize institutions, rewrite the constitution, resolve the monarchy question, and prepare citizens for meaningful elections.

This time, Nepal must also end the dangerous rhetoric of blaming neighbors while failing itself. Sovereignty requires discipline, strategy, and a long-term peace framework with India and China. Without this, instability will remain Nepal's destiny.

Nepal's survival as a just and steadily developing nation depends not on elections alone, but on awakening to this higher stage of national consciousness.

Author Subedi is a Professor of medical sociology at Miami University, USA @DS

सोरस, यूएसएआईडी र रङ्गिन क्रान्तिहरुको इञ्जिन

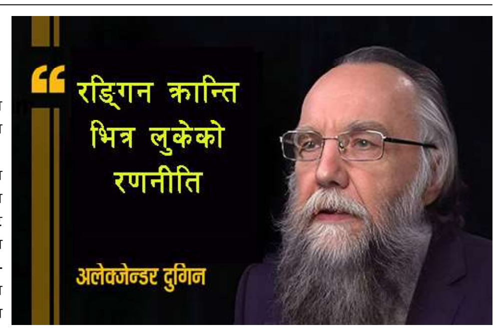

अलेक्जेन्डर दुगिनका अनुसार, अहिले भारतलाई घेरे र भैरहेका रङीन क्रान्तिहरूभित्र एउटा लुकेको भू-राजनीतिक रणनीतिको रहस्यको संकेत गर्दछन् ।

अलेक्जेन्डर दुगिन

हरेक रङ्गीन क्रान्तिहरूलाई जर्ज सोरोसले प्रवर्द्धन गर्ने गरेका थिए र ती अमेरिकन सहायता एजेन्सी ९ग्क्बक्ष्म० द्वारा वित्तपोषित थिए । अहिले भारतको वरिपरि केही देशहरूले आफ्नो प्रभाव बढाउने आफुलाई सभ्यतागत(राज्यको रूपमा पुष्टि गर्ने र भारत(विरोधी चरमपन्थी शासनमार्फत बहुध्रुवीय शक्ति सन्तुलन विगार्ने प्रयास गरिरहेका छन् । यही क्रममा यस क्षेत्रमा क्रमशः रंगिन क्रान्ति गराउने कार्य भएको छ । जसमा बंगलादेश, श्रीलंका, म्यानमार र अहिले नेपाललाई समेत पनि सामेल गरिएको स्मरणीय छ ।

यो भूराजनीतिक मुद्दा हो र हामीले यसको पछाडिको रणनीति नबुझ्ने स्थिति होइन वा छैन । यो पश्चिमाद्वारा प्रयोजित हुनुपर्छ, किनभने चीनलाई यस्ता *रङ्गीन क्रान्ति*हरूको नतिजामा खासै चासो छैन । रूसको यसमा झन् ध्याननै छैन । किनभने अहिले रूस आफै युद्धमा अल्झिएको छ । तर प्रश्न भनेको यो हो कि यो कार्य कस्ले गरेको छ रू कुन पश्चिम गरेको छ रू ट्रम्पको नेतृत्वमा रहेको पश्चिम वा अरूरू

तर, अहिले अमेरिकाभित्र ट्रम्पद्वारा सोरोसलाई आक्रमण गरिएको छ, र ग्क्बक्ष्म् समेत बन्द गरिएको छ । त्यसो भए, भारतविरोधी यस किसिमका भू(राजनीति घटनाहरू कसले अघि बढाइरहेको छरू संसारका विभिन्न स्थानहरूमा देखापरेका तथ्यहरूले यो प्रमाणित गर्छन् कि यहाँ कुनै अन्य पहिचान गर्न कठिन हुने खालको शक्ति जो यस परिदृश्य पछाडि गोप्य रूपमा सक्रिय छ ।

नेपालमा कसैले एकातिर सत्ताधारीहरूको मूर्ख राजनीतिलाई समर्थन गर्‍यो र अर्कोतिर युवाहरूलाई जेनजीको नाममा दंगामा उक्सायो । यही कुरा फ्रान्स, इङ्गल्याण्ड र जर्मनीमा पनि देखिन्छ । कसले उदारवादी नेताहरूलाई मूर्खतापूर्ण काम गर्न दबाब दिन्छ र त्यहीं समयमा जनसाधारणमा उनीहरूविरूद्ध घृणा भड्काउँछ ।

हामीले ठीक यही ढाँचा सन् २०१४ को युक्रेनी क्रान्तिमा देख्यौं, तर त्यतिबेला सबै कुरा स्पष्ट थियो । पश्चिम पूर्ण रूपमा उदारवादी विश्ववादीहरूको नियन्त्रणमा थियो र अमेरिकामा डेमोक्र्याट (उदारवादी विश्ववादी) हावी थिए । सोरोस, यूएसएड, सीआईए, एम १६ लगायत सबै एउटै एजेन्डामा मिलेर काम गरिरहेका थिए ।

तर अहिले परिस्थिति केही फरक छ । ट्रम्प प्रणालीभित्र कुनै प्रकारको विदूषक वा छलकपट गर्ने पात्रझैँ देखिन्छ । मागा (MAGA) एलोन मस्क र "gg-ps" जस्ता नयाँ कारकहरू देखा परेका छन् । तर यी नयाँ कारण रकारकहरूले अमेरिकी राजनीतिमा (पश्चिमी संसारको त कुरै छाडौं) मात्र पनि पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गरेको देखिँदैन ।

त्यसैले, विश्वलाई वास्तवमै पर्दा पछाडिबाट नेतृत्व गर्ने संरचनाहरू पहिचान गर्ने कार्य अझै बाँकी छ । अहिलेको सम्पूर्ण चित्र अघिल्ला अवस्थाभन्दा धेरै जटिल देखिन्छन्, जहाँ स्पष्ट द्वैधता छ–वैश्विकतावादी (उदारवादी) र प्रतिवैश्विकतावादी (जनप्रियवादी, राष्ट्रवादी, परम्परावादी) । अब यसमा नयाँ तहहरू थपिँदैछन् ।

यी सबैलाई सही ढंगले पहिचान गर्नु सजिलो छैन । झन(झन् यस्तो देखिँदैछ कि सतही राजनीतिक शक्तिहरू, उच्चवर्गीय समूहहरू र निर्णयकर्ताहरू स्वयं पनि कुनै गहिरो खेलका बन्धक र अन्धा उपकरण जस्तै हुन्छन् । यदि उच्चवर्गीयहरू नै जहाँ प्रयोग भएका र ठगिएका छन् भने, त्यहाँ निरन्तर प्रलोभनमा पारिएका र प्रचारद्वारा भ्रमित बनाईएका आम जनसमुदायको अवस्था कस्तो होला के भन्न सकिन्छ ररू

अनुवादः मोहनप्रसाद ज्ञवाली

सुरेन्द्रदेखि त्रिभुवनसम्मको इतिबृतान्त

डा. शास्त्रदत्त पन्त

श्री ५ सुरेन्द्र वीर विक्रम शाह

बिसं १८८६ आश्विन २० गतेका दिन युबराज सुरेन्द्र वीर विक्रम शाहको जन्म हुन्छ। उनी बिसं १८९९ कार्तिक २७ गते का दिन नानी महाराजा हुन्छन्। राजा राजेन्द्र बिक्रमले युबराज सुरेन्द्रलाई बिसं १९०३ कार्तिक १६ गते राजकाज गर्ने अधिकार दिन्छन्। बिसं १९०४ मार्ग १६ गते का दिन राजा राजेन्द्रको पदच्यूत हुन्छ। सोही दिन युबराज सुरेन्द्रलाई राज्यारोहण गरिन्छ।

वि.सं. १९३८ ज्येष्ठ ६ गते का दिन श्री ५ सुरेन्द्रको देहवसान हुन्छ। उनका नाती बालक श्री ५ पृथ्वीविक्रम शाह नेपालको राजसिंहासनमा राखिन्छन्।

लगत्तै पदच्युत गरेर नजरबन्दमा राखिएका पूर्व राजा राजेन्द्रविक्रम शाहको वि.सं.१९३८ श्रावण ३० गते का दिन निधन हुन्छ।

श्री ५ राजेन्द्र आफै त्यति पढेलेखेका हुँदैनन्। उनी विचारशील पनि हुँदैनन्। त्यसैले गर्दा महारानी साम्राज्यलक्ष्मीको बोलवाला सशक्त भइरन्छ। यी जोडीले युवराज सुरेन्द्रको सही शिक्षादीक्षादिनेतिर ध्यान दिन सक्दैनन्। त्यसैले उनी किशोर अवस्थामा पुग्दासम्म झनझन उदण्ड हुँदै जान्छन्। उनीदेखि राजपरिवार स्वयम् असुरक्षित महसुस गर्दै जान्छन्। यसैबीच महारानी साम्राज्य लक्ष्मीले आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थवस छोरा युवराजलाई राजा बनाएर आफू राजमाता हुन चाहन्छिन्। चौ. पुष्कर शाहको पदच्यूतीबाट शक्तिहीन भएकीले यो विकल्प खोजेकी हुन्छिन्। राजा राजेन्द्र र महारानी युवराज कसरी सुरक्षित हुने भन्ने उपायको खोज्न विवस हुन्छन्।

रानी साम्राज्य लक्ष्मीले वि.सं. १८९७ को पौष महिनाको मध्यतिर राजालाई घुर्क्याउन काशीवास जान्छु भनी दरबारबाट निस्कन्छिन्। उनलाई फर्काउन राजा पछि पछि लाग्दछन्। कम्पनी सरकारले प्रवेश आज्ञा नदिएपछि सीमाबाटै फर्कन्छन्। फर्केपछि राजालाई राजगद्धी छाड्न भनी दिनहुँ पिरोल्न थाल्दछिन्। घुर्क्याउने आसयले फेरि मदेश लाग्छिन्। यसपाला राजाले कुनै ख्यालवास्ता गर्दैनन्। उनी औलोको रोग बोकेर फर्किन्छिन्। ज्यूजानकै खतरा हुने भयले कुनै वैद्य पनि यिनको उपचारका लागि राजी हुँदैनन्। २७ वर्षको उमेरमा वि.सं. १८९८ आश्विन ३२ गते यिनको निधन हुन्छ।

जेठी महारानीको प्रस्तावबाट सन्त्रस्त कान्छी महारानी राज्यलक्ष्मी राजालाई वसिभूत गरे आफू र आफ्ना सन्ततिको हितको लागि काम गर्न थाल्दछिन्। युवराज सुरेन्द्रलाई हटाइ आफ्नो छोरा राजकुमार रणेन्द्रविक्रमलाई राजा घोषित गराएर बागडोर हातमा लिन चाहन्छिन्।

युवराज सुरेन्द्र जतिजति युवक हुँदै आउँछन् त्यतितयति उदण्ड हुँदै आउँछन्। यिनमा अरूलाई यातना र पीडा दिएर मनोरञ्जन गर्ने रोग लाग्छ। राज्यलक्ष्मीले सुरेन्द्रको उदण्डता देखाएर आफ्नो छोरा रणेन्द्रविक्रमलाई युवराज घोषणा गराउन निरन्तर दवाव बनाइ राख्दछिन्। यसैबीच एउटा सर्ब पक्षीय जमातले १८९९ मार्गमा शासनाधिकार महारानी राज्यलक्ष्मीलाई सुम्पन प्रार्थना गर्दछ। फलत: कमजोर राजा राजेन्द्रले वि.सं. १८९९ पौष २३ गते पञ्जाछापबाट राजा र युवराजको सम्पूर्ण अधिकार महारानी राज्यलक्ष्मीलाई दिन्छन्। त्यसपछि दरबार तीन खेमामा बाँडिन्छ, राजा, रानी र युवराजमा। रानीको खेमाले जित्छ। माथवर सिंह थापा प्रम र कमाण्डर इनचिफ बन्दछन्।

कम्पनी सरकारले राजदूत हजसनको ठाउँमा मेजर हेनरी लरेन्सलाई पठाउँछ। राजदूत परिवर्तनबाट रानी झस्किन्छिन्। त्यसबेलासम्म भारतमा पञ्जाव र ग्वालियर मात्र स्वतन्त्र राज्य कायम रहन्छन्। पञ्जाब र ग्वालियरमा झैं नेपाललाई कमजोर बनाएर उपनिवेश बनाउने सुर रहन्छ कम्पनी सरकारको।

नेपालले यी दुइ स्वतन्त्र मुलुकसंग मिलेर स्वतन्त्र अस्तित्व कायम गराउने योजना रच्दछ। नेपालको पत्र पुग्दा नपुग्दै ग्वालियर अधिराज्य कम्पनी सरकारले अधिनस्त गराएकोले नेपाललाई नराम्ररी झस्काउँछ। अङ्ग्रेजले धावा बोलेको भए नेपाल तहसनहस हुने अवस्थामा हुन्छ। प्रकृतिले साथ दिन्छ। जुलाई १८४४ मा गभर्नर जनरल एलिनवरो हटाइन्छन्। त्यसका ठाउँमा लर्ड हार्डिड आउँछन्। उनले गोर्खालीलाई अङ्ग्रेजी सेनामा भर्ना गर्न थालेकाले पनि केही बचाउ हुन्छ।

युवराज सुरेन्द्रलाई दिइएको अधिकारले रानीको अभिष्ट इच्छा पुरा हुन सक्दैन। फाइदा माथवरसिंहलाई हुन्छ। राजा र युवराजले पनि केही गर्न सक्दैनन्। माथवर सिंहको हत्या पनि रानीको चाहनाले भएको हुन्छ। रानी अभिष्ट इच्छा पुरा गर्न अझै आतुर हुन्छिन्। राजकीय अधिकार प्रयोग गर्न राजा, रानी र युवराज तीनै तानातान गर्दछन्। गगनसिंहको हत्याले पनि जङ्गबहादुरलाई मात्र फाइदा हुन्छ।

छलकपट नजानेका सोझासादा राजा राजेन्द्रलाई उनकी कान्छी महारानी राज्यलक्ष्मी देवीले घुमाउन सम्म घुमाउँछिन्। उनकै कारणले भण्डारखाल पर्व, कोतपर्व, अलौपर्व जस्ता घटना घट्दछन्। त्यसको नतिजा के हुन्छ भने रानी देश निकाला गरिदिन्छन्। उनको विदेशमै जिन्दगी बित्दछ। राजा राजेन्द्र ३४ वर्ष लामो कष्टकर नजरबन्दमा बस्दछन्। वि.सं. १९३८ श्रावण ३० गते ६८ वर्षको उमेरमा यिनको देहान्त हुन्छ।

चतुर र अवसरवादी जङ्गबहादुरले राजा रानी र युवराजलाई मतैक्य हुने वातावरण बनाउन अवसर ठान्दछन्। वास्तवमा नेपालको दरबार जङ्गबहादुर जस्ता दर्बारिया र लाठका कारण राजपरिवार बिग्रेको हुन्छ। रजापरिबार वैदिक राजधर्मबाट विचलन हुदै जानु नेपालकै, सनातनी सबैको दुर्भाग्य हुन्छ।

युवराज त्रैलोक्य वीर विक्रम शाह

बिसं १९०४ मार्ग १६ गते का दिन त्रैलोक्यको जन्म र १८३४ चैत्र १९ देहाबसान हुन्छ।

राजा राजेन्द्रले राजपाट छाडेर राजा सुरेन्द्र राजगद्धीमा हुँदा उनका पुत्र युवराज त्रैलोक्य राम्ररी कुरा बुझ्ने अवस्थामा पुगेका हुन्छन्। संवत् १९०४ मा जन्मेका त्रैलोक्य २० वर्षको उमेर पुग्दादेखि जङ्गबहादुरको जहानिया शासनलाई बाघको छालामा स्यालको रजाइँ भन्ने गर्दछन्। यही भनाइका कारण उनी विरुद्ध राणाको षडचन्त्र सुरु हुन्छ। औषधी उपचार गर्ने र खाना खुवाउने मार्फत् उनलाई विष सेवन गराइन्छ। फलत: वि.सं. १८३४ चैत्र १९ गते का दिन उनको पापकृत्यबाट, अप्राकृत मृत्यु हुन्छ।

त्रैलोक्य वीर विक्रम शाहको विवाह जङ्गबहादुरका तीनवटी छोरीहरूसँग एकै साथ हुन्छ। उनका छोरीहरूको नाम तारा, ललिता र राजेश्वरी हुन्छ। यिनको मृत्यु औलो रोगबाट भएको भनिए पनि खास मृत्यु मन्द विषबाट भएको हुन्छ। किनकि यिनी सधैं जहानियाँ प्रम पद्धतिको विरोधमा रहन्छन्। श्री ५ युवराज त्रैलोक्य विक्रम शाहको मृत्यु भएको ३ वर्षपछि मात्र उनका पिताको मृत्यु हुन्छ।

त्रैलोक्यका भाइ नरेन्द्रविक्रम

श्री ५ पृथ्वी वीर विक्रम (१९३२ वि.स. १९६८/९/२३)

श्री ५ सुरेन्द्रको मृत्युपछि ५ वर्षका श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम नेपाल अधिराज्यको राजसिंहासनमा राखिन्छन्। निस्कन्ट शासन गर्न पाउने अवसर पाएका धीर समशेर चोरको मनमा पाप भनेझैं राजकुमार नरेन्द्रविक्रमबाट तर्सिरहन्छन्। यसैबीच वि.सं. १९३८ मार्ग १८ गते श्री ५ पृथ्वीविक्रम शाहको राज्याभिषेक हुन्छ।

श्री ५ पृथ्वी विक्रम शाहका चारवटी रानी हुन्छन्। दुईवटी जेठी र माहिली पञ्जावका राजपुतका छोरीहरू र दुर्गा संग हुन्छ। साहिली र कान्छी वीर शमशेरका छोरीहरू कीर्ति दिव्यश्वरी र दुर्गा दिव्यश्वरीसँग हुन्छ। वीर शमशेरले आफ्नो नातीलाई श्री ५ बनाउने धोको राख्दछन्। श्री ५ पृथ्वीका दुई रानी हुँदाहुँदै आफ्ना दुईवटी छोरीलाई एकैसाथ विवाह गराइ दिन्छन्। तर पनि तिनीहरू पट्टीबाट युवराज जन्मदैनन्।

माहिली रानी दुर्गाबाट त्रिभुवनको जन्म हुन्छ। पृथ्वी विक्रमको सौतेनी भाइहरू हुन्छन्। तिनीहरूको नाम यक्षविक्रम, गजेन्द्रविक्रम, रणविक्रम, सुरेन्द्रविक्रम र वीरविक्रम शाह हुन्छ। सबैसँग पृथ्वीविक्रमको राम्रो सम्बन्ध हुन्छ।

वि.स. १९६८ पौष २६ गते ३३ वर्ष ५ महिनाको उमेरमा राजा पृथ्वी विक्रम मृत्यु हुन्छ। उनको मृत्यु हुँदा श्री ५ त्रिभुवनको उमेर ६ वर्ष मात्र हुन्छ। चन्द्रशमशेरले रामनगरका राजा मोहनविक्रम शाहद्वारा दागबत्ती दिन लगाउँछन्। राणाहरू पृथ्वीविक्रम शाहप्रति सशंकित रहन्छन्। उनलाई पनि मन्दविष प्रयोग गराएर मारिएको भनिन्छ।

श्री ५ त्रिभुवन वीर विक्रम शाह (वि.स. १९६२-२०११)

श्री ५ त्रिभुवनको जन्म बिसं १९६२ मा माहिली महारानी लक्ष्मी दिव्यश्वरीको कोखबाट हुन्छ। राज त्रिभुवनको पञ्जावबाट डोली झिकाई सन १९१८ मा दुइवटी रानीसंग एकैसाथ बिबाह हुन्छ। ती दूई कन्या पञ्जाबका राजपुतका छोरी हुन्छन्। ती कन्याहरूको नाम कान्ती राज्यलक्ष्मीदेवी शाह र ईश्वरीराज्य लक्ष्मीदेवी शाह हुन्छ। बिबाह हुँदा त्रिभुवनको उमेर १२ वर्ष ७ महिना मात्र पुगेको हुन्छ। राजा त्रिभुवनको २० फेवुअरी १९१२ का दिन शुभराज्याभिषेक हुन्छ। टुडिखेलका ३ तले मञ्च बनाएर सर्वसाधारणले दर्शन गर्न पाउँछन्।

उनका बाजे त्रैलोक्यलाई जस्तै उनलाई राणाहरूको शासन शैली मन पर्दैन। जनतालाई अधिकार विहीन बनाएर राखे जस्तै आफूलाई पनि अधिकार विहीन बनाएर दरबारमै कैद जीवनको राजा भएको अनुभूत हुन्छ। त्यसैले जनताको हकमा लड्नेहरूको पक्षमा समर्थन जनाउँछन्। यिनी यति निरीह र कमजोर हुन्छन् कि यिनकै भरोसा पाएर राणाहरूको बिरुद्ध युद्ध जारी राख्ने ४ जना सहिदहरूलाई मृत्युदण्ड दिनेका कागजमा हस्ताक्षर गर्न बाध्य हुन्छन्।

यिनको समर्थनमा नेपाल प्रजा परिषद्, नेपाली काँग्रेस, नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी, प्रजा पञ्चायत दल, नेपाल प्रजातान्त्रिक दलहरूको स्थापना हुन्छ। उक्त दलहरूको समर्थनमा *२१ कार्त्तिक २००७ का बिहान आफ्ना सम्पूर्ण १२ जना परिवार (१ जना नाति ज्ञानेन्द्र बाहेक) भारतीय राजदूतावासमा शरण लिन पुग्दछन्। दूतावासले उनीहरूलाई दिल्ली लगेर हैदरावाद हाउसमा सम्मान पूर्वक राख्दछ। त्रिपक्षीय दिल्ली समझौता भएपछि फागुन ४ गते २००७ मा त्रिभुवन नेपाल फर्किन्छन्। त्यसको ३ दिनपछि फागुन ७, २००७ मा प्रजातन्त्रको घोषणा गर्दछन्।*

राणा शासनको अन्त्य हुन्छ।

दिल्ली सम्झौताको विरोधमा डा. के. आइ. सिंह र भीमदत्त पन्तले विद्रोह जारी राख्दछन्। सबै विद्रोह दबाउन भारतीय फौजलाई नेपाल पठाइन्छ। वैधानिक कानून २००४ लाई खारेज गरी अन्तरिम शासन विधान २००८ लागू गर्दछन्। मोहनशमशेरको प्रभुत्वमा राणा र कांग्रेसको मन्त्रिमण्डल बन्दछ। मोहनशमशेरले राजिनामा दिएपछि २००८/मार्ग/१ गते मातृकाप्रसाद कोइरालालाई प्रम बनाइन्छ। उनले प्रम पदबाट राजिनामा दिएपछि राजा त्रिभुवनले २००९/श्रावण/३० गते परामर्श दातृ सरकारको गठन गर्दछन्। उनले पुन: २०१०/असार/२ गते मातृका प्रसाद कोईरालाई प्रममा नियुक्त गर्दछन्। २०११ चैत्र ३० गते उनको स्वीजरलैण्डको अस्पतालमा ४८ वर्षको उमेरमा मृत्यु हुन्छ।

जेनजी पुस्ताले सत्ता ढाले, सुशासन आउने सम्भाबना कति ?

सुरेशकुमार पाण्डे

भदौ २३ र २४ गतेको जेनजी पुस्ताको बिद्रोहमा लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको सत्ताले रवरको गोलीको नाममा मेटल गोली ठोकेर ७२ भन्दा बढी जेनजीपुस्ता र स्कूले बालबालिकालाई मारेपछि बिद्रोह हिंसामा उत्रियो र सिङ्गो राष्ट्र भयानक भूकम्पको धक्काजस्तो अवस्थामा पुग्यो। १८ वर्षे लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको सत्ता बालुवाको महल ढलेझैं ढल्यो। म लोकतान्त्रिक गणतन्त्रवादी भनेर उभ्भिने एकजना पनि नेता देखिएनन्। हरेक नेता ज्यान जोगाएर दुला पसे। ठूला नेताहरूलाई नेपाली सेनाले संरक्षण दियो। कानुनव्यवस्था केही बाँकी रहेन, राज्यसञ्जालका साधनस्रोत, सवारीदेखि र सत्ताको रसास्वादन गरेकाहरूको श्रीसम्पत्ति खरानी बनाइयो। राष्ट्र शून्यतामा पुग्यो। धुलो, धुवाँ, आगजनी, तोडफोड, लुटमारका कारण राष्ट्रमा अन्यौल बढ्यो। यति हुँदा पनि जनताले नचाहेको संघीयता खारेज भएको छैन, संविधान निलम्बनमा पारिएन। स्वयम् राष्ट्रपति संविधान बचाइयो, गणतन्त्र जोगियो, सबे पार्टीका एक एक जना नेतालाई सामेल गरेर अन्तरिम सरकार बनाउन सुझाव दिनसमेत भ्याए। जेनजी पुस्ताको नेतृत्व ७३ वर्षकी पूर्व प्रधानन्यायाधीश सुशीला कार्कीले पाएकी छिन्। यो अन्तरिम सरकारले न्यायिक छानबिन समिति बनाउने भनिएको छ। तथापि जेनजीको विद्रोहको उद्देश्यमाथि षडयन्त्र भएको भनिदैछ। यसकारण पनि भोलिका दिनमा के हुन्छ, के हुन्न, अनिश्चित छ। जेनजी पुस्ताको भयबाट लुकेका नेताहरू सार्वजनिक हुनथालेका छन्। पुरानो पुस्ताले जेनजी पुस्तालाई असफल पार्ने खेल सुरू भइसकेको छ। बिद्रोह फेरि हुने त होइन ?

जेन्जी आन्दोलनको दौरानमा मृत्युहुन पुगेका अहिले सम्म ७२+ भएको बताइन्छ। सयौं गम्भिर घायलको उपचार हुँदैछ।

बिद्रोहीको नेतृत्वमा सैद्धान्तिक पक्ष कम्जोर भएकोले अत्याधिक घुसपैठ भएको छ, अहिलेपनि तनातनी हुँदैछ। जेन्जी पुस्ताको बिद्रोहको रहस्य खुल्दैजाला।

भनिन्छ आन्दोलनको नेतृत्वमा रहेका सुरूका मिरज ढुङ्गानालाई ज्यान मार्ने धम्कि आएपछि उनि भूमिगत भएको र त्यसपछि 'हामी नेपाली' नामक संस्थाका सुदन गुरूङ्गले कमान छोपेका कुराहरू आएका छन्। यो संगठनको तार तिब्बत, भारत, अमेरिकाति जोड्ने बहस पनि भएको छ। यही सन्दभएमा दलाई लामाले सुशीला सरकारलाई बधाई दिएको बिषय पनि हल्कामा लिनु भुल हुनेछ।

जेनजीले खोजेको सुशासनको लागि भएको विद्रोह हाइजैक हुनुमा कयौं कारणहरू र शक्तिहरू बारे शंका गरिदैछ।

अन्तरिम सरकार गठन हुनुपर्थ्यो, गठन भयो, सुरूवात स्वागत योग्य छ।

प्रधानमन्त्री सुशीला कार्कीले आन्दोलनको दौरान घाइते भएकाहरूलाई अबिलम्बन् उपचार गर्ने आदेश दिनु र मृतकलाई सहीद घोषणा गरेर दश/दश लाखका दरले आर्थिक राहत दिने आदेश पनि उचित छ। आमा बनेर प्रम कार्की अस्पताल पुगिन्, आफन्तजनसँग भेटिन, जुन कार्य प्रशंसायोग्या नै हो।

अन्तरिम सरकारले विमानस्थलमा भीआइपी व्यवस्था खारेज गरेको छ। यो पनि अहिलेको यो अबस्थामा सकारात्मक घोषणा भएका भन्न सकिन्छ। प्रधानमन्त्री शुसिला कार्कीले आफूलाई कसैले पनि बधाई नदिनहुन पनि आग्रह गर्नुभयो। उहाँको तर्क थियो मलाई बधाई मेरो कार्यकाल ठिक लाग्यो भने अन्तिममा दिंदा हुन्छ, अहिलेनै हतार गर्नु पर्दैन। यो भनाइले अत्यान्तै महत्व राख्दछ।

म यो जिम्मा कुनै रहरले लिएको होइन बरू लगातार धेरै देशबासीहरू वा आन्दोलनकारीहरूको सडकबाट आएको माग भएकोले कसैलाई नकार्न नसकेपछि यो जिम्मा लिएकी हु। मेरो उमेर पनि अब यसरी भागदौड गर्ने छैन। म कुल ६ महिनासम्म यो पदमा रहने छु यो द्वौरान दैनिक १८ घन्टासम्म काम गर्नपरे पनि गर्छु भन्ने सकारात्मक भनाइ छ।

उहाँको निष्पक्षिय छवी र राम्रो व्यक्तिगत बिचार र व्यवहारले नै अहिले जेन्जी पुस्ताले पनि माग गरेको हुनसक्छ। तर स्वयम जेन्सी पुस्ताहरूको आपसमा एकता छैनजस्तो देखिन्छ। उनिहरू आफैलाई आफूले चलाएको आन्दोलनको मक्सद के हो र आन्दोलनको सिमाना कहाँसम्म हो, मेन एजेण्डा कसरी लागु गर्ने भन्नेवारे अनभिज्ञ देखिएका छन्। अन्तरिम सरकारप्रति धेरै नै आशा र भरोसा देखिएको छ।

चुनौती धेरै छन् तर सत्ताबाट लखेटिएका र लुकेका दल तथा दलीय नेताहरुले चुनावमा सहभागिता जनाउने बताउनुले यो परिवर्तनलाई उनीहरुले स्वीकार गरेको देखिन्छ।

यद्यपि सरकार असंवैधानिक छ भन्नेहरु पनि छन्। संविधान समाप्त भयो भन्नेहरु पनि छन्। कतिपयले सर्वोच्चमा मुद्दा हाल्ने विषय पनि उठेको छ। तर, जेनजीले फेरि आन्दोलन गर्ने त होइन भन्ने भय पनि उत्तिकै रहेको छ।

जेनजी पुस्ताले चाहे गर्न के नसक्ने र हेछन्। विध्वंश भयो, निर्माण पनि यही पुस्ताले गर्नसक्छ। मुख्य सवाल राष्ट्रिय एकता, सार्वभौमिकताको सुरक्षा हो। यही पद्धति चलाउने कि परिवर्तन गर्ने ? यो सरकारलाई अन्तरिम संविधानको म्याण्डेट राष्ट्रपतिले दिएका छैनन्। जेनजी पुस्ता र देशमा आमूल परिवर्तन गरेर सुशासन दिने विषयको उठान गर्ने र भ्रष्टाचार निमूल पार्ने कुरा अन्तरिम सरकारमा आएर रोकियो भनिदैछ।

जनताले चाहेको देशमा शान्ति सुव्यवस्था र भ्रष्टाचारबाट मुक्ती नै हो। यो जती भन्न सजिलो छ त्यो भन्दा कयौँगुणा बढी यसलाई ब्यवहारमा उतार्नु हुने छ। देशको सरकारी वा गैर सरकारी जुनसुकै संस्थामा पनि जुनसुकै निकायमा पनि भ्रष्टाचारले घर जमाएको छ। भ्रष्टाचारको जरा राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय स्तरसम्म पुगेको हुनसक्छ। यहाँ आमा बनेर होइन एउटा खुँखार लडाकू झाँसिकी रानी बनेरमात्र आफ्नो जिम्मा पुरागर्न सकिने छ। सम्झौताहिन सङ्घर्षले मात्र त्यो सम्भव हुने छ भन्नेकुरा प्रष्टै छ।

देशलाई सङ्घीयताले पनि हरिकङ्गाल पारेको यो अवस्थामा संविधानबाट सङ्घीयता हटाएर प्रदेश सरकार खारेज गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। देश जनताको हो र देशका अन्तिम शक्तिपनि जनता नै हुन्। निर्णय जनताको हातमा छ।

अहिले यो सरकारको काँधमा धेरै जिम्माहरू आइपरेका छन्। देशभित्र आन्दोलनकै द्वौरानमा भएको भौतिक क्षतिको पुननिर्माण ठूलो चूनौती हो। प्रहरीदेखि अदालतसम्म, पालिकादेखि संसदसम्मका भौतिक संरचना खरानी बनेका छन्। तिनलाई ठढ्याउनु निकै भारको कुरा हो। त्यसमाथि चुनावी खर्चको जो गर्नु र चुनाव सम्पन्न गर्नु पनि फलामकै च्यूरा चपाउनुसरह छ।

जेन्जी पुस्ताको प्रमुख माग भ्रष्टाचारको अन्त्य, समान अवसर हो। त्यही सरकारको लागि अहिले सबैभन्दा बढी चुनौती हुने छ। देशभित्र भ्रष्टाचार संस्थागत रूपमै छ। त्यसमा पनि लगातार छानविन र सम्झौताहिन शङ्घर्षको आवस्यकता छ। अन्तरिम सरकार यस विषयमा कठोर बन्नुपर्छ। ६ महिनासम्ममा यि र यस्ता कयौं कार्यहरू पुरा हुनेछैनन्। अन्तरिम सरकार सँग समय कम र काम अधिक छ। भ्रष्टाचारीहरू सलबलाउन सक्छन्। चुनाव आयोगमा पनि निस्पक्ष र स्वच्छ छबी भएका व्यक्तिहरूको खाँचो छ।

यो पुँजिवादी समाजमा पैसा प्रधान हुन्छ पैसाकै लागि शासक, प्रशासकहरूले मानवता गुमाएको यो अबस्थामा फोहोर बढार्ने योजना पनि गर्नुपर्ने हुन्छ। कुनै व्यवस्था पल्टीनु प्रमुख बिषय होइन। कुनै व्यवस्थाबाट फोहोर मुक्त गरी निरोगी हुनु प्रमुख।

देशमा गणतन्त्र आएको यो अठार वर्षमा देशभित्र सरकार बनाउने र बिगार्ने, भ्रष्टाचार र दलाली गर्ने अपराध गरेर अपराधीहरूलाई लुकाउने खेल मात्र भयो। देश इतिहासमा नभएको ऋणी बनेको छ। एउटा जन्मजात शिशुलाई ९२ हजार ऋण बोकेर जन्मिनुपरेको छ।

सरकारसँग विदेशी अतिक्रमणका मुद्दाहरू पनि छन्। भारतस्थित नेपाली श्रमजीविहरूको माग सन् १९५० को सन्धिबाट प्रज्वलित अधिकार लागु गर्ने नेपाली नागरिकताबाट नै भारतमा बसेकालाई आधारभूत सुविधा मुहाइया गराउने।

भारतमा मैत्रिसन्धिको तहत पुगेर भारतीय राज्यसरकारको निर्माणमा आफ्नो उर्बर अवस्था खर्चेर अबकास प्राप्त गरेका नेपालीहरूको वृद्धाबस्थालाई ध्यान दिएर उनिहरूलाई आफ्नै देशभित्र पेन्सिनको व्यवस्था गराइदिन आबस्यक छ। अहिले केन्द्र सरकारका फौजी लगायत केही रिटायर्ड कर्मचारी बाहेक राज्य सरकार अन्तर्गत काम गरी रिटायर्ड भएका कर्मचारी वा उनिहरूको बिधुवाहरू लाठीको सहयोगमा भारतका राज्यहरूमा चक्र काट्न बाध्य छन्। यस्तो दयानिय अवस्था भारत सरकारको राज्यहरूमा पुगेर काम गरेका कर्मिहरूको छ। कयौं जान नसकेर पेंसिन समेत छोड्न बाध्य भएका छन्। यसबारे पनि भारत सरकारसँग छलफलबाट समाधान निकाल्नुपर्ने विषयमा अनुरोध आउन थालेको छ।

राजनीतिक अपराधिकरण रोक्नुछ। काण्ड अनेक छन्, अनुसन्धान गरेर दण्ड दिनुपर्ने छ। जेन्जीपुस्ताको मुद्दा भनेको भ्रष्टाचारको अन्त हो। फागुन २१ सम्ममा सुशासनको प्रत्याभूति, अपराधीलाई दण्ड, निर्वाचन र संघीयताको भारको अन्त गर्नुपर्ने दायित्व छ। जसले जे भने पनि जनताको साथ यो सरकार सँग छ, त्यो बल निर्णायक बल हो।

भ्रष्टहरुको चाल र असली कथा त अब सुरू हुने छ। जेन्जी पुस्ताको आन्दोलन सकिएको छैन।

यो आन्दोलन् साँचैभन्दा हाइटैक भएको छ। जेन्जी पुस्ता त एउटा सुरूवातको माध्यम मात्र हो। अहिले त्यो गौण भैसक्यो। जेनजी पुस्ता तितर बितर भयो भनिन्छ, जेनजी पुस्ताले एकता देखाउन जरुरी छ।

हिजो गैरसम्वैधानिक सरकार भन्नेहरू समेत रातारात सरकार सम्वैधानिक छ भन्न पुगेकाछन्। संविधानको कुरा छाडौं, जनताले चाहेपछि त्यही नै संविधान हो। प्रश्न यत्ति छ कि यो अन्तरिम सरकारलाई संविधान् संशोधन गर्ने अधिकार हुन्छ की हुँदैन ? यो बिद्रोहको सफलता यही प्रश्नमा अन्तर्निहित रहेको छ।

महिला सभामुख, राष्ट्रपतिपछि प्रधानमन्त्री बनेको यो समयमा कुनै महिलाले उदाहरणीय काम गरेको देखिदैन। सुशीला कार्कीले बृद्धावस्थामा इतिहास बनाउने विश्वास गरौं।

पो.ब.नं. काठमाडौं ।

राष्ट्र र राष्ट्रियताको साझा पत्रिका
गोरखा एक्सप्रेस साप्ताहिक

(साविक म.क्षे.हु.नि.) गो.हु.द.नं. ५/०६७-६८ हाल ५/०८२-८३
का.जि.का.द.नं. २५-०३९/४० भ्याट नम्बर- ३ ० ४ ५ ६ २ ४ ४ ४

मंगलबार Tuesday
२०८२ असोज ७, Sep.23 2025

अन्तिम पातो - शाश्वत शर्मा

भदौ २३ र २४ को लुकेको माँग

गत भदौ २३ र २४ गतेको नरसंहारपछि देशमा संवैधानिक र कानुनी संकट सुरु भएको भनिदैछ । त्यसो त गत असोज ३ गते असक्षम गणतन्त्रवादीहरुले कथित रुपमा संविधान दिवस मनाए, भोज खाए । देशमा १० वर्षे संविधान असफल भइसकेको अन्यौलको वीच संविधान दिवस मनाउने नाटक किन गरियो ? संविधान असफल भएपछि स्वयम् राष्ट्रपतिले संसद बिघटन र संविधानविपरित अन्तरिम सरकार गठन गरेपछि आगामी फागुन २१ गते मध्यावधि चुनाव घोषणा गरिएको छ । बलियाले चाहेअनुसार हुने अघोषित र अलिखित कानुन छ, परिवर्तन सडकबाट हुन्छ भन्ने फेरि प्रमाणित भएको छ । जेनजी पुस्ताको आन्दोलनले व्यवस्थापिका, न्यायपालिका, कार्यपालिका सबैलाई प्रहार गरेर परिवर्तन आयो । यो परिवर्तनले सुशासन, भ्रष्टमाथि कारवाही, समानता, संघीयताको अन्त, अन्तरिम संविधान, प्रत्यक्ष राष्ट्रपतीय वा प्रधानमन्त्रीय व्यवस्था लगायतका गम्भीर माग अघि सारेको थियो । ७४ जना बालबालिकाको हत्या गरियो, परिवर्तनको नाममा केपी ओलीको ठाउँमा सुशीला कार्कीको पदस्थापन गरियो ।

षडयन्त्र भयो, जेनजी पुस्तामा गुट उपगुट खडा गरियो । संविधान चाहिने रहेछ भन्ने गुट पनि देखियो । राजा चाहिने रहेछ भन्ने पनि खडा भए । कतिपय जेनजीहरु राजतन्त्रलाई पनि समेटेर जानुपर्छ भन्नेहरु पनि छन् ।

प्रष्ट सन्देश के हो भने नवयुवाहरुको त्याग र बलिदान वर्तमान संविधान खारेज गरेर भ्रष्टहरुमाथि कारवाही र सुशासनकै लागि हो । सुशासन हुन्न भने हामी पनि गोली खान तैयार छौं भन्न थालेका छन् सहीदका आमाहरु । यथार्थ कुरो के हो भने निषेध, विभेद, नेपोटिजम र नेपोबेबीका कारण असन्तुष्टि बढेको हो । बढ्दो असन्तुष्टिलाई संवोधन गर्न सहमति, संवाद र सहकार्यमा आउनैपर्छ । यसपछि सुरु हुन्छ, सिद्धान्त, नीति, नैतिकता, आचरण र सुशासन । यसकारण यो संविधान खारेज गरेर सबैलाई समेट्ने र जनताले अपनत्व लिनसक्ने संविधान निर्माण गर्न अत्यन्त जरुरी छ । यसो गर्न सकिएन भने फागुन २१ को चुनावले देश र नयाँ पुस्ताको भविष्यलाई झन बढी अन्धकारमा धकेल्नेछ । संविधान संशोधनको कार्यादेश बोकेर बनेको दुई ठूला दल कांग्रेस एमालेको सरकारले डेढवर्ष भ्रष्टाचार गर्न र भ्रष्टाचारीलाई संरक्षण गर्न बितायो । राजनीतिको अपराधिकरण गऱ्यो । अब त संसद नै छैन, कसरी संविधान संशोधन हुनसक्छ र ? यसकारण पनि संविधान नयाँ लेख्नैपर्छ, सबैलाई समेट्ने र असन्तुष्टि संवोधन हुने संविधान जारी हुनुपर्छ ।

एमाले, कांग्रेस, माओवादीका बिसौंलाख कार्यकर्ता कता थिए जेनजी आन्दोलन हुँदा ? यसको अर्थ जनअसन्तुष्टि संवोधन गर्न कुनै पार्टी, नेता, कार्यकर्ता अग्रसर रहेनछन् । फेरि सर्वस्वीकार्य संविधान लेखिएन भने पुनःपुनः देशमा यसैगरी कार्यपालिका, न्यायपालिका, व्यवस्थापिकामा डढेलो सल्काइरहने ? यसकारण राजनीतिक र परम्परागत शक्ति राजतन्त्रलाई समेत समेटेर संविधान लेखिनु उत्तम हुनेछ । यो चुनावमा पनि आउने यिनै भाडाका, राष्ट्रघातक, जनघातक, भ्रष्टहरु नै हुन् । नयाँ पुस्ताले देशलाई हाँक्न र नवनिर्माणका लागि पनि नवपुस्ताले देश हाँक्नुपर्छ । यिनले कति देश र जनता लुटेका रहेछन् भन्ने त २३ र २४ गतेको आन्दोलनका परिदृश्यले देखाएकै छन् । अब पनि यिनलाई देशको बागडोर सुम्पनु भनेको फेरि पनि लुट्ने लाइसेन्स दिनु हो । देशलाई दण्डहीनताको हाइटी बनाउनु हो । नागरिकलाई बेच्ने सुविधा दिनु हो । देशलाई कंगाल बनाउनु हो । नवयुवाले रगत बगाएको, ज्यान दिएको अर्थ भ्रष्टहरुलाई रक्तपिपासु ड्र्याकुला बनाउन होइन ।

पार्टीका भ्रष्टहरु किनारा लागेका छन् । प्रशासनका भ्रष्टहरु मुटु कमाएर बसेका छन् । तिनलाई तङ्ग्रिन दिनुहुन्न । बिस्तारै तिनीहरु स्वार्थका डम्फु बजाउने रिहर्सल गर्न थालेका छन् । जनतालाई फेरि भ्रम छर्न र राजनीतिमा षडयन्त्र गर्न सुरु गरिसकेको अनुभूति भइसकेको छ । आफूले गरेका लुटतन्त्र पुनर्स्थापित गर्न यिनले न्वारानको बल लगाउने छन् । लुटतन्त्र बिस्थापित गर्ने हो भने जेनजी पुस्ताले आफूले सुरुमा उठाएका सवालहरुलाई बिर्सनु हुन्न । जेनजी पुस्तामा देशको पर्याप्त जानकारी छ । यसकारण कार्यपालिका, व्यवस्थापिका, न्यायपालिकामा रहेका कुडाकरकड, फोहर, ऐंजेरु सबै बढार्ने समय यही हो । नवयुवाहरु ७४ भन्दा बढीले ज्यान दिएका छन्, हजारौं घाइते छन्, सबैको आशा र आस्था भनेको सुशासनतिर हो, स्थिरता र समृद्धि हो । यसतिर अहिले ध्यान नदिए कहिले दिने ?

नेता- नेता मिलेर गणतन्त्रलाई आफ्नो प्रा.लि. बनाए

पृथ्वीको सबैभन्दा राम्रो शासन व्यवस्था भनेको नै गणतन्त्र हो । गणतन्त्र भनेको संविधान, ऐन र कानुनभित्र रहेर जनताबाट जनताका लागि जनताले नै शासन गर्ने व्यवस्था हुँदै हो । तर हाम्रो नेपालका नेताले गणतन्त्रलाई आफ्नो प्रा.लि. नै बनाएका थिए ।

नेता-नेता मिलेर गणतन्त्रलाई बाँदरका हातमा नरिवल हो भन्ने सावित गरिदिए । यिनैले गणतन्त्र भनेको लुटी खाने सिद्धान्त हो भन्ने पाठ पढाइ दिए । यिनीहरूले गणतन्त्रकै नाउँमा देशलाई हरिकङ्गाल पनि बनाइदिए । अन्ततः यिनले गणतन्त्रको नै बेइज्जत गरिदिए

गणतान्त्रिकले जनतालाई दास ठान्थे । उनीहरू आफैं राजा थिए । उनीहरूको हुकुमले शासन चल्थ्यो । उनीहरूका मुखमा ऐन थियो, कानुन थियो र सरकारी छाप थियो ।

गणतान्त्रिकले नेपाली भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिलाई पनि निमोठनामोठ पारेका थिए ।

गणतान्त्रिकले पृथ्वीनारायण शाहलाई झन्नै खाएका थिए, महेन्द्रलाई पनि मार्न खोजेकै थिए अनि वीपी र पुष्पलालको सिद्धान्त पनि चिहानसम्म नै पुर्याएका थिए ।

गणतान्त्रिकको न देशप्रतिको मोह थियो र न यिनीहरू सिद्धान्तकार नै थिए ।

भारतीय मदनमोहन मालवीयले काशी हिन्दू विश्वविद्यालय स्थापना गर पछि भनेका थिए- **'यस विश्वविद्यालयमा मेरा रगतलाई जागिर नदिनु ।' तर नेपालका गणतान्त्रिक भन्थे- 'मै खाउँ, मै लाउँ र उब्रेपाब्रेको खाने मेरा नातेदार छन्, मेरा झोले छन् र मेरा पाउका खुरहरू छन् ।'**

गणतान्त्रिकको धारणा थियो- मेरो शेषपछि मेरा रगतले शासन गर्छन् । अनि खप्रओका सन्तान थिएनन् त्यसैले उनी भन्थे- मेरा सालासाली छैनन् कि क्या हो ? गणतान्त्रिक नेताहरू पारिवारिक रूपमा मात्र केन्द्रित थिए । अनि यिनीसित अरू जति थिए- तिनीहरू चाहिँ विचौलिया र ठेक्कापट्टा गर्ने मात्र थिए । गणतान्त्रिकले हाम्रो स्वाभिमानी, इज्जतदार र वैभवशाली देशलाई पृथ्वीकै दरिद्र, तन्नम र दुःखी राष्ट्रमा परिणत गर्ने अभ्यास मात्र गरिरहे ।

यी देशद्रोहीका हातमा अब कहिले पनि शासनको साँचोताला नपरोस् । सकेसम्म यिनीहरू मुलुकबाटै पलायन हुन् । यिनीहरू यदि देशमा नै बस्छन् भने- यिनीहरूले चुनावमा भाग लिनबाटै बञ्चित चाहिँ हुनु परोस् ।

□ नरेन्द्रराज प्रसाई, फोटो सौजन्य : डा.कञ्चनजङ्घा प्रसाई

झट्टै आउ पारूहाङ (राजा), सुम्निहाङ (रानी)

"देश व्यूँझाउन जेनजी पुस्ताले" आयोजित आन्दोलनको पहिलो दिन भाद्र २३ गते संसद भवनको अगाडि प्रहरीको गोली लागि शहादत प्राप्त गर्नु भएकोले राष्ट्रवादी राजनीतिक जनजागरण अभियानका संयोजक पारूहाङ्ग कुथुमी राईप्रति माइतीघर चोकमा श्रद्धञ्जली कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ । अभियानका प्रमुख कपिलमान खड्गीको सभापतित्वमा सम्पन्न सो कार्यक्रममा प्रमुख अतिथी वरिष्ठ पत्रकार प्रेम कैदीले हालै घटेको घटनाहरूमा डिप स्टेटहरूको षडयन्त्र लुकेको चर्चा गर्नु भयो । देशराज अधिकारीले सिंहदरबार जस्ता ऐतिहासिक धरोहरहरू ध्वस्त गर्ने कार्य युवा पुस्ताहरूको थिएन, षडयन्त्र भएको चर्चा गर्नुभयो ।

विक्रम झा, प्रा. विष्णु राज पाण्डे, मीनराज गुरूङ्गले स्वागत मन्तव्य राख्दै जनधनको क्षतीका सम्पूर्ण जिम्मा भ्रष्ट शासकले लिनुपर्ने बताउनु भयो । जिम्मेवार निकायहरूले राजधानीका ऐतिहासिक धरोहर बचाउन किन चाहेनन् भन्ने प्रश्न गर्दै रमेश खड्गी, नानीराम लामिछाने, माया पाण्डे, राम सुन्दर श्रेष्ठ, कृष्ण ब. वज्राचार्य, व्यवस्थापक शंकर मघैयाले जेनजीका नवयुवाहरू तथा आन्दोलनमा पारूहाङ्गको साहस र देशभक्ति प्रति नतमष्तक छौं भन्नुभयो ।

चाडपर्वको बेला सुरक्षित यात्रा गरौं

चाडपर्वमा यात्रुहरुको चाप बढ्ने भएकाले,

- सवारीसाधनमा अनावश्यक भिडभाड नगरौं,
- सवारीसाधनमा क्षमताभन्दा बढी यात्रु नबोकौं र नचढौं,
- आवश्यक संख्यामा सवारीसाधन संचालन गरौं,
- सवारीसाधनको छतमा बसेर यात्रा नगरौं,
- सवारीसाधनको नियमित मर्मत तथा परीक्षण गरौं,
- मादकपदार्थ/लागपुदार्थ सेवन गरी सवारीसाधन नचलाऔं,

दुर्घटनाबाट आफू पनि बचौं, अरुलाई पनि बचाऔं ।

नेपाल सरकार
विज्ञापन बोर्ड